

FUGLER I VESTVÅGØY

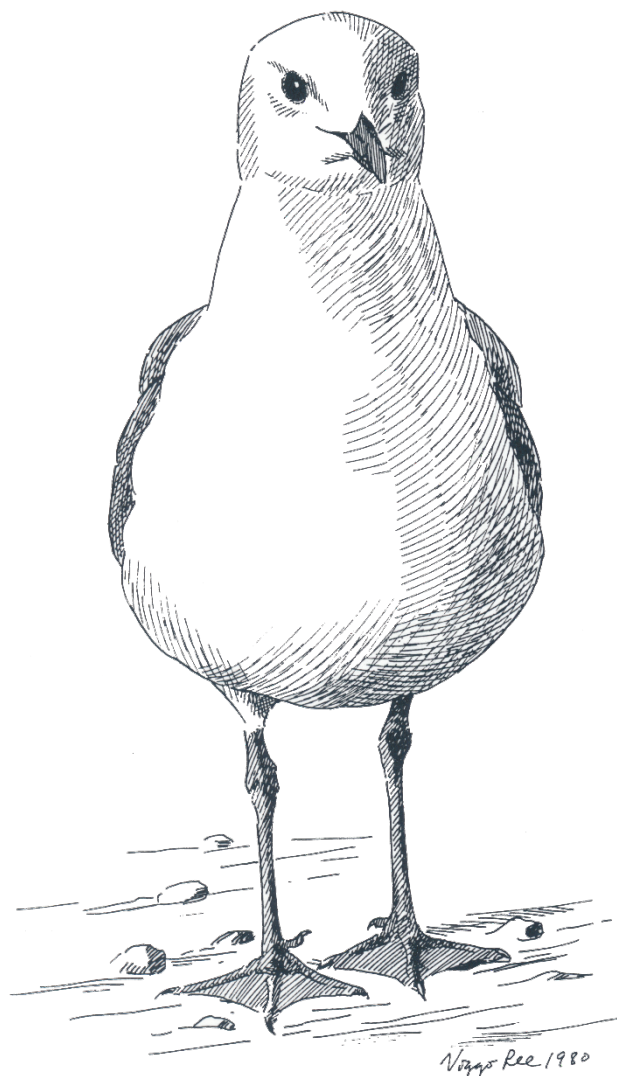
– underlagsrapport for kommunedelplan for
naturmangfold i Vestvågøy kommune

Martin Eggen

Fugler i Vestvågøy – underlagsrapport for kommunedelplan for naturmangfold i Vestvågøy kommune

Martin Eggen

BirdLife Norge 2021

© BirdLife Norge - BirdLife Norway

E-mail: post@birdlife.no

Rapport til: Vestvågøy kommune

Publikasjonstype: Digitalt dokument (pdf)

Forsidebilde: Horndykker © Kjetil Salomonsen

Redaktør: Tomas Aarvak

Anbefalt referanse: Eggen, M. 2021. Fugler i Vestvågøy – underlagsrapport for kommunedelplan om naturmangfold i Vestvågøy. BirdLife Norge Rapport 2021-5. 55 s

ISSN: 2703-7665 (elektronisk utg.)

ISBN: 978-82-78-52178-6

SAMMENDRAG

I forbindelse med Vestvågøy kommunes kommunedelplan for naturmangfold, har BirdLife Norge utarbeidet denne rapporten over fuglelivet i Vestvågøy. På et generelt grunnlag må kunnskapen om fuglelivet i kommunen sies å være god i deler av kommunen, takket være et aktivt ornitologisk miljø, men med betydelig kunnskapsmangel om en del myrområder og restareal i jordbrukslandskapet. Rapporten sammenfatter og systematiser kunnskapen. Rapportens kartfester og beskriver viktige funksjonsområder for fugler samt hotspotsområder (områder med mange rødliste- og ansvarsarter). Totalt er 26 områder beskrevet.

Et forslag til handlingsplan for Vestvågøys naturmangfold og fugleliv sammenfatter utfordringer og mulige forvaltningstiltak.

INNHold

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING.....	6
I lavlandet finner vi det største naturmangfoldet – og de fleste arealkonfliktene	6
<i>Overordnede føringer på miljøområdet</i>	<i>6</i>
<i>Ordliste (definisjoner).....</i>	<i>6</i>
BirdLife sitt arbeid i Lofoten	8
<i>Fugler som veivisere i kommunedelplan for naturmangfold</i>	<i>9</i>
<i>Kommunene – våre viktigste arealforvaltere.....</i>	<i>9</i>
<i>Hvorfor kommunedelplan for naturmangfold</i>	<i>9</i>
2. METODE Kunnskapsgrunnlag	10
<i>Geografiske avgrensninger</i>	<i>10</i>
<i>Inndeling av naturområder i rapporten og utvalg av områder.....</i>	<i>10</i>
Beskrivelser av områder	11
<i>Naturverdier</i>	<i>11</i>
<i>Våtmarka må prioriteres i bevaringsarbeid</i>	<i>12</i>
3. VÅTMARKSOMRÅDER I TILKNYTNING TIL LEKNES.....	13
<i>Nordgårdsvatnet – svært viktig</i>	<i>13</i>
<i>Svanvatnet – Svært viktig</i>	<i>14</i>
<i>Haugpollen og Haugmyra</i>	<i>15</i>
<i>Storeidvatnet – Svært viktig</i>	<i>16</i>
<i>Fyglefjæra – svært viktig</i>	<i>22</i>
<i>Sevvatnet – Svært viktig</i>	<i>23</i>
<i>Klevatnet – Svært viktig</i>	<i>25</i>
<i>Kretjønna.....</i>	<i>26</i>
<i>Borgvatnet</i>	<i>27</i>
<i>Skullbruvatnet – Svært viktig</i>	<i>28</i>
<i>Saltisen – Svært viktig</i>	<i>29</i>
4. STRANDSONEN.....	31
<i>Naturverdier</i>	<i>31</i>
<i>Press på strandsonen</i>	<i>31</i>
Strandsone og marin våtmark på strekningen Leknes - Uttakleiv – Unstad – Eggum - Vestresand	32

<i>Nappstraumen – Svært viktig</i>	32
<i>Nordbøen (Vikbukta) og Hauklandstranda</i>	33
<i>Utakeiv</i>	34
<i>Hovden (Hagvågen) - svært viktig</i>	36
<i>Skjellstraumen/Flaget – svært viktig</i>	37
<i>Høynevsøda – svært viktig</i>	39
5. JORDBRUKSLANDSKAP	40
<i>Naturverdier</i>	40
Restareal i jordbrukets kulturlandskap på strekningen Leknes- Bøstad	41
<i>Gambrygga – svært viktig</i>	42
<i>Pyttan- svært viktig</i>	44
<i>Vollelva/Lille-rise -svært viktig</i>	45
<i>Ostadmyran – svært viktig</i>	46
<i>Lomtjønnmyran - svært viktig</i>	47
<i>Limyra/Slydalelva</i>	48
<i>Tjønna i Steinfjordkrysset</i>	49
<i>Lomjønna, Hagvågen</i>	50
6. HANDLINGSPLAN FOR NATURMANGFOLD I VESTVÅGØY	51
7. TAKK	55

1. INNLEDNING

I lavlandet finner vi det største naturmangfoldet – og de fleste arealkonfliktene

«Vill og vakker» er en merkelapp som passer Vestvågøy utmerket. Med sine høye fjell og spennende skjærgård er det fortsatt mulig å finne sitt eget lille «paradis» med få tekniske inngrep og «villmarksfølelse». Vel så fremtredende er kulturlandskapet, skapt både gjennom utmarksbeite og mer intensivt drevet jordbruk i lavlandet. Fremtredende naturverdier er også knyttet til naturlig habitater her, men endringer i arealbruk og driftsmåter skaper nye livsbetingelser for fugler og annet naturmangfold.

Befolkningen i Vestvågøy er først og fremst konsentrert rundt Buksnesfjorden, og her er arealpress i form av direkte nedbygging størst. Det er i lavlandet artsrikdommen er mest variert. Arealene er begrensede, og må forvaltes i et langsiktig perspektiv slik at vi ikke gradvis reduserer naturkapitalen som skaper velferd og gir grunnlag for videre velferd. Samtidig skal vi beskytte naturmangfoldet og nå internasjonale og nasjonale miljømål.

Overordnede føringer på miljøområdet

I dag lærer man om økologisk bærekraft i barnehage, skole og arbeidsliv. Vårt forhold til natur er ikke lengre en særinteresse, eller noe næringsliv pliktoppfyllende skriver et par linjer om i årsrapporten sin. Stadig flere innbyggere, investorer og kunder forventer en reell og ekte miljøprofil.

FNs bærekraftsmål er et grep som synliggjør hvordan fremtidig verdiskapning, velferd og helse er knyttet til vårt forhold til naturen. Vi vil her særlig trekke frem bærekraftsmål 14 og 15:

14. Livet i havet

Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

15. Livet på land

Verne, tilbakeføre og fremme bærekraftig bruk av økosystem, sikre bærekraftig skogforvaltning, motvirke ørkenspredning, stanse og reversere landforringing og stanse tap av artsmangfold.

Norges nasjonale miljømål er oppsummert på Miljødirektoratets hjemmeside:

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/miljomal/>

Av betydning for naturmangfold er miljømål 1.1. til 1.3. av særlig betydning

- Miljømål 1.1
Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester
- Miljømål 1.2
Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres
- Miljømål 1.3
Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner

Ordliste (definisjoner)

Ansvarsarter

En ansvarsart i Norge er en art som har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse i Norge. Et flertall av Norges ansvarsarter hekker eller opptrer regelmessig i Vestvågøy. Merk også at Norge har

omtrent 40% av den europeiske bestanden av den marine nominatrasen av storskarv *Phalacrocorax carbo carbo*.

Tabell 1. Oversikt over fuglearter observert i Vestvågøy som er ansvarsarter, samt status på rødlista (2021)¹

Art	Nasjonal rødlistestatus	Status Vestvågøy	Norges andel av europeisk bestand
Bergirisk	LC	Hekkeart	> 50 %
Bjørkefink	LC	Hekkeart	25-50 %
Blåstrupe	LC	Hekkeart	> 50 %
Boltit	LC	Hekkeart	> 50 %
Dvergalk	LC	Hekkeart	25-50 %
Dvergsnipe	LC	Tidvis tallrik på trekk	> 50 %
Fjellrype	LC	Hekkeart	> 50 %
Fjellvåk	LC	Hekkeart	> 50 %
Furukorsnebb	LC	Trekkgjest	25-50 %
Gråsisik	LC	Hekkeart	25-50 %
Gråtrost	LC	Hekkeart	25-50 %
Gulnebbblom	VU	Vanlig overvintrende art	> 50 %
Havørn	LC	Hekkeart	> 50 %
Heipiplerke	LC	Hekkeart	25-50 %
Heilo	NT	Hekkeart	25-50 %
Jaktfalk	VU	Trekkgjest ²	25-50 %
Jordugle	LC	Hekkeart	25-50 %
Lappiplerke	LC	Sjelden gjest	> 50 %
Lappspurv	EN	Trekkgjest	25-50 %
Lappspove	LC	Trekkgjest	> 50 %
Lirype	LC	Hekkeart	25-50 %
Lunde	LC	Tidvis tallrik i sjø	25-50 %
Tundrasædgås	VU	Trekkgjest	> 50 %
Skjærpiplerke	LC	Hekkefugl	> 50 %
Steinvender	NT	Trekkgjest	> 50 %
Svartbak	LC	Hekkeart	> 50 %
Toppskarv	LC	Hekkeart	25-50 %
Temmincksnipe	LC	Hekkeart ³	25-50 %

¹ Artsdatabanken (2021, 24. november). Norsk rødliste for arter 2021.
<https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforarter/2021>

² Har muligens hekket

³ Har hekket, muligens enkelte år enda (Sandøya).

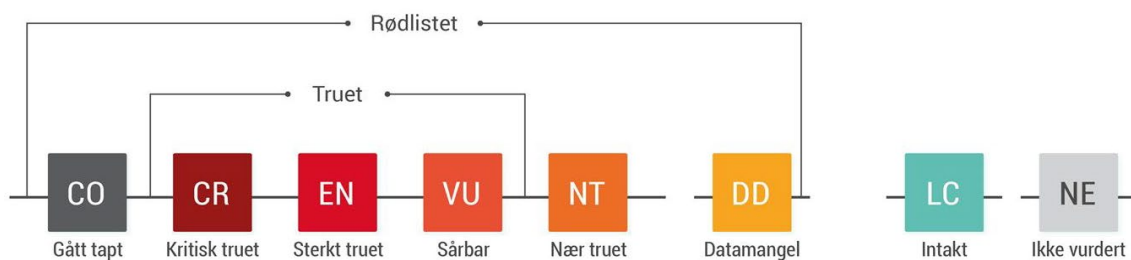
Naturmangfold

Mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene (definisjon hentet fra Meld. St. 14 (2015–2016) Natur for livet Norsk handlingsplan for naturmangfold)

Rødliste for arter

Artene vurderes mot fem kriterier som er utviklet av Den internasjonale naturvernunionen (IUCN)

- kraftig reduksjon i populasjonsstørrelse
- begrenset utbredelse i kombinasjon med fragmentering eller nedgang
- begrenset populasjon i nedgang og små delpopulasjoner
- svært liten populasjon eller forekomst
- kvantitativ analyse

Figur 1. Rødlistekategorier. Kilde: Artsdatabanken.

Økosystemtjenester

Økosystemtjeneste er definert som goder, tjenester eller produkter som naturen gir menneskene.

Økosystemtjenestene kan deles inn i fire hovedgrupper:

- forsynende tjenester, for eksempel uttak av tømmer, uttak av mat; fisk, vilt, bær.
- regulerende tjenester, for eksempel flomdemping, klimaregulering, kontroll av sykdomsfremkallende organismer.
- kulturelle tjenester, for eksempel friluftsliv, estetikk og religion,
- støttende tjenester, for eksempel danning av jordsmonn, primærproduksjon, habitat for biologisk mangfold.

Hentet fra Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester. NOU 2013:10.

BirdLife sitt arbeid i Lofoten

BirdLife er en frivillig naturvernorganisasjon som arbeider med vern av fugler og deres leveområder. Organisasjonen har nærmere 13.000 medlemmer og 12 ansatte. BirdLife Norge er den norske partneren i det globale partnerskapet BirdLife International. Vi driver en omfattende prosjektvirksomhet som fokuserer på bevaringsrettet forskning- og utredningsarbeid. Dette gjelder blant annet generell overvåking av fuglebestander, og spesifikk overvåking og forskning på truede arter.

I Lofoten har BirdLife Lofoten lokallag allerede operert i flere tiår, og enorme mengder registreringer er samlet inn. Noen av disse er systematisert i rapporter og/eller rapporteres til andre institusjoner,

f.eks. Norsk institutt for naturforskning (NINA). I dag rapporteres de fleste observasjonene fortløpende på registeringsverktøyet artsobservasjoner.no, og blir slik tilgjengelig for offentligheten, f.eks. på Artkart.

239 fuglearter er observert i kommunen per november 2021, og av disse hekker cirka 100 av dem.

Fugler som veivisere i kommunedelplan for naturmangfold

Fugler er gode indikatorer for naturens tilstand, de har mange kulturelle- og opplevelsesverdier og de har verdi i seg selv (egenverdi). Ved å bevare habitater og økosystemer som er viktige for fugler, bevarer vi i tillegg et mye bredere spekter av naturmangfold på en effektiv måte. På grunn av dette, og fordi fugler er den artsgruppen som er best kartlagt i kommunen, vil hensynet fuglelivet måtte stå sentralt i valg for arealdisponeringer fremover. Det er imidlertid et behov for bedre kartlegging av andre artsgrupper og en bredere naturtypekartlegging.

Når vi tar vare på naturmangfoldet, beskytter vi også de såkalte «økosystemtjenestene». Naturen og alle dens økosystemtjenester representerer selve livsgrunnlaget vårt, og gir oss goder alle benytter seg av. I den offentlige utredningen "Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester" (NOU 2013:10) skrives det at vi må legge mer vekt på verdien av intakte naturområder og bærekraftige økosystemer. De skriver også at kunnskap om hva naturen betyr for vår økonomi, velvære og velferd må formidles ut til alle grupper – ikke minst de som sitter med et særlig ansvar for å forvalte den. Næringsvirksomhet, livskvalitet og velferd er tuftet på en god, langsiktig ivaretagelse av ressursene langs kyst, skog og fjell.

Kommunene – våre viktigste arealforvaltere

Kommunene har betydelig makt over egne areal, og dermed på levevilkårene for artsmangfoldet i sine områder. Kommunene er våre viktigste arealforvaltere, og har stor påvirkning på de 83% av areal som ikke er underlagt vern via kongelig resolusjon. Natur og naturmangfold representerer allmenne verdier som må sikres en sentral plass i arealprosesser. De største verneområdene i Norge er dessuten lagt til fjellområder, der arealkonfliktene og naturmangfoldet er mindre enn i lavlandet. Lavlandet er stort sett kommunenes ansvar å forvalte. Globalt er ¾ av jordas isfrie overflate sterkt påvirket av menneskelig aktivitet. Utelukker man fjellområder også fra denne ligningen, ser vi at det rike naturmangfoldet i lavlandet er under total menneskelig dominans, og at så å si alt av lavlandsnatur i verden er påvirket av mennesker. Det betyr ikke at det ikke er natur igjen her, eller at menneskepåvirket areal ikke kan huse mange arter, men det betyr at vi må ta gode valg for mennesker og naturen som helhet i disse områdene.

Hvorfor kommunedelplan for naturmangfold

De alarmerende opplysningene fra FNs naturpanel (IPBES) om tilstanden for verdens naturmangfold gir oss et dystert bilde av fremtiden dersom vi ikke gjør store endringer i måten vi forbruker ressursene og bevarer økosystemene på. Verdens bestander av fugler og dyr er mer enn halverte på få tiår.

Arealendringer er den største trusselen og viktigste påvirkningsfaktoren for naturmangfoldet. Presset på naturen er stort. Norge er ikke et unntak, og verst er utviklingen for våtmark og åpne områder i lavlandet. Vestvågøy kommune har en rolle i verdens naturtap. Til tross for lav befolkningstetthet sammenlignet med mange andre steder i Norge og verden, taper vi naturverdier og areal også her.

For å ta vare på naturmangfoldet til må man ha god kunnskap om arealene. Et godt kunnskapsgrunnlag om natur vil både gjøre det lettere å stanse tapet av naturmangfold. God planlegging og kunnskap hindre konflikter og gir mer forutsigbarhet. En viktig forutsetning for at

lokaldemokratiet skal fungere slik plan- og bygningsloven legger opp til, er at politikerne ikke overkjører sine egne planer og bygger ned naturen bit-for-bit gjennom mange dispensasjoner fra de overordnede planene. Det er viktig å sikre helhetlig planlegging, der virkninger for naturmangfoldet ses i sammenheng med større områder og summen av flere tiltak over tid.

En kommunedelplan for naturmangfold er ingen juridisk bindende plan, men med god kartfestet informasjon vil planen og underrapporten kunne være et særdeles godt verktøy når kommunens arealdel skal lages. Kommunedelplanen er et sentralt bidrag i arbeidet med å bedre kunnskapsgrunnlag for administrative og politiske avgjørelser i Vestvågøy kommune. En slik plan kan lette arealplan- og byggeprosesser samtidig som den gir bedre beskyttelse til sårbar natur.

2. METODE

Kunnskapsgrunnlag

Kunnskapsgrunnlaget i denne rapporten bygger på registreringer av BirdLife Norges medlemmer, tillitsvalgte og andre naturinteresserte over mange år. Områdene beskrevet viser kjente naturverdier. Det betyr ikke nødvendigvis at det ikke er viktige naturverdier i de andre områdene, også ornitologiske. Områdene som beskrives er et prioritert utvalg, og begrensninger i kapasitet og oppdrag har vært utslagsgivende for at ikke flere områder er beskrevet.

Geografiske avgrensninger

Vestvågøy kommunes planprogram for kommunedelplan hovedfokus er områder som ikke er omfattet av noen form for vern, og arealer med en forventet utbyggingspress prioriteres beskrevet og kartlagt.

Inndeling av naturområder i rapporten og utvalg av områder

Vestvågøy kommune har bedt BirdLife Norge beskrive utvalgte områder i anledning denne rapporten:

- Våtmarksområder i tilknytning til Leknes
- Strandsone og marin våtmark på strekningen Leknes - Uttakleiv – Unstad – Eggum - Vestresand
- Restareal i jordbrukets kulturlandskap på strekningen Leknes- Bøstad

For å sikre naturens produktivitet og funksjoner, er det av stor betydning å kjenne til områder med viktige funksjoner for naturmangfold, også arter som ikke nødvendigvis per i dag er rødlistet eller truet. Vi har derfor lagt vekt på slike områder i rapporten. I omtalen av områdene er arter med særlig forvaltningsrelevant (rødlistede arter og ansvarsarter) prioritert beskrevet.

Noen områder er av kritisk stor betydning for mange arter gjennom året. Områdene har stor økologisk funksjon og/eller er hotspotsområder for mange rødliste- og/eller ansvarsarter. Disse områdene er merket svært viktig i grønn farge.

Vurderinger av trusler og anbefalte forvaltningstiltak er sammenfattet i et forslag til handlingsplan. Prioriterte anbefalingene som tas med i selve kommunedelplanen for naturmangfoldet kan vedtas politisk når kommunedelplanen som helhet kommer til behandling i kommunestyret.

En ny Rødliste for arter presenteres av Artsdatabanken 24. november 2021. Det er denne versjonen av rødlista som er benyttet i rapporten.

Beskrivelser av områder

Naturverdier

Hele 83 prosent av all våtmark har forsvunnet siden 1700-tallet. Verden har tapt 35 prosent av våtmarkene bare i løpet av det siste halve århundret.

Tapet av naturmangfold akselererer, og flere arter er truet av utryddelse nå enn på noe annet tidspunkt i menneskets historie. Det er det internasjonale naturpanelet (IPBES) som slår dette fast. Av åpenbare årsaker må tapet av all våtmark stanses umiddelbart, og vi må sette enorme ressurser inn for å gjenskape og restaurere. Det holder ikke å opprette små verneområder, og tro at dette skal være tilstrekkelig. De gode argumenter for å beskytte våtmarkene er mange:

- Våtmarka renser vann og fjerner forurensing.
- Vann absorberes og lagres, og slik reduseres faren for oversvømmelser og flom.
- Gruntvannsområder, korallrev og mangroveskoger beskytter kystene, og menneskene som bor ved dem, ved stormer.
- Torvmyrer holder 30 prosent av verdens karbonlager i bakken, og gjennom å restaurere våtmarker får vi drahjelp i kampen mot de raske og farlige klimaendringene. Også i norske

myrer ligger det enorme mengder klimagasser. Myra alene lagrer rundt 3500 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Til sammenligning var de totale norske utslippene i 2020 på 50 millioner tonn. Ved å bevare våtmark bevarer vi arts mangfoldet og fuglelivet som finnes der – samtidig som vi bremser klimaendringene. Klimaendringene gjør at vi må ta vare på mer natur. Aldri før har det vært viktigere å bevare robuste bestander, velfungerende økosystem og mangfoldet naturen byr på.

40 prosent av verdens arter lever i våtmark, som er høyproduktive områder mennesker og andre dyr nyter godt av. Milliarder av mennesker er avhengige av velfungerende våtmark og rent ferskvann, og en milliard mennesker høster og lever av ressursene i våtmark. I tillegg er de særdeles attraktive områder for friluftsliv og rekreasjon.

Over halvparten av de 93 rødlistede fuglene i Norge har våtmarka som levested, og et langt større antall arter er avhengig av våtmarkene under trekk og på næringssøk. Når man har nydyrket myr og ødelagt våtmark i lang tid er det fordi verdien av dette har blitt sett på som større enn ulempene. Det er svært viktig at vi nå, gjennom all kunnskap som er ervervet, kommer til en annen konklusjon. Tapene må stanses i sin helhet, og mye må restaureres. Fugler er gode indikatorer på naturtilstand, og vår kamp for fugleliv og fuglenes levesteder er en kamp for hele naturen og menneskeheten som sådan.

Våtmarka må prioriteres i bevaringsarbeid

Sommeren 2021 kom regjeringen med en strategi for å sikre våtmarkene. Her blir det foreslått fornuftige økonomiske insentiver og juridiske begrensninger som kan stanse tapene av våtmark.

Dersom vi ikke gjør grep vil dagens situasjon bare gradvis forverres, skriver regjeringen.

Naturstrategien for våtmark kan fungere som en oversikt over aktuelle tiltak også for kommunene:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturstrategi-for-vatmark/id2863261/>

Naturstrategien for våtmark er et slags pilotprosjekt fra. Allerede i naturmangfoldmeldingen Natur for livet (St. meld. 14 2015-2016) lanserte man tanken om forvaltningsplaner for naturen etter modellene vi kjenner fra havforvaltningsplanene og de regionale vannforvaltningsplanene. Når regjeringen vil verne våtmark vurderer man en kombinasjon av mange ulike tiltak som arealnøytralitet for våtmark, flere verneområder, prioritering av naturtyper og statlige planretningslinjer.

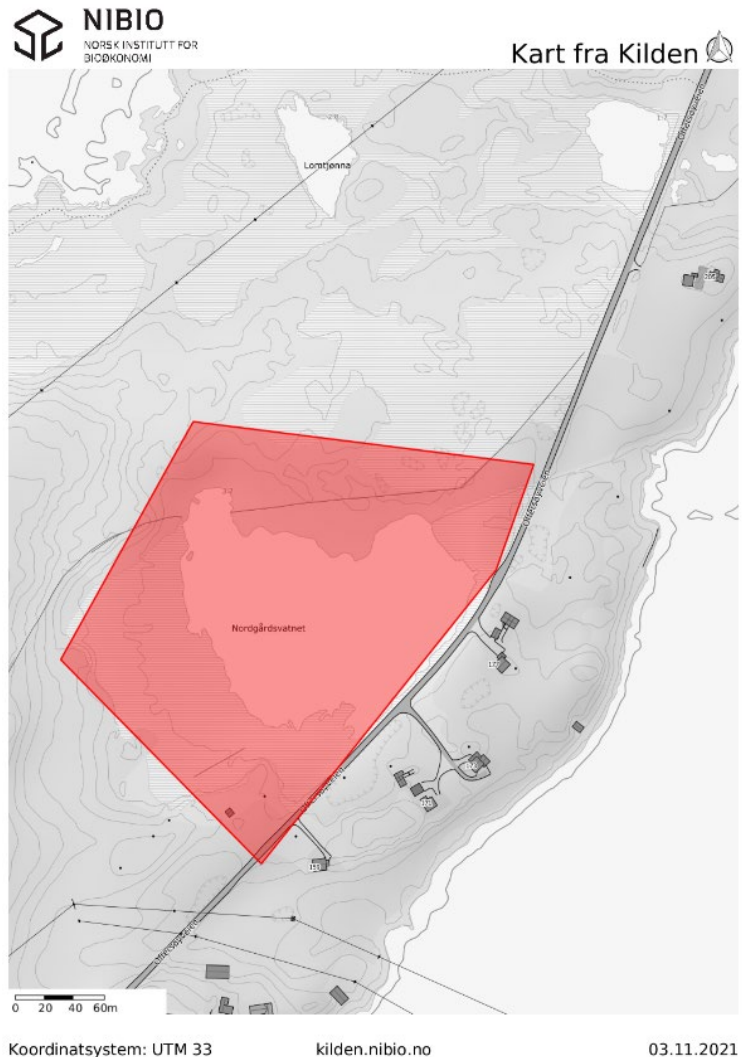
En naturstrategi for våtmark er en erkjennelse av at den negative utviklingen ikke kan fortsette for en begrenset ressurs som våtmark. Man skisserer opp et null-tap for naturtypen i fremtiden.

3. VÅTMARKSOMRÅDER I TILKNYTNING TIL LEKNES

Nordgårdsvatnet – svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Nordgårdsvatnet ligger på Offersøya, og er en fast hekkelokalitet for horndykker. Også andre våtmarksarter, som stokkand, krikkand og toppand hekker. Storspove sees ofte (sterkt truet, EN), mens rødstilk hekker (nær truet, NT). Insektsproduksjonen er tidvis høy, noe som tidvis tiltrekker seg store antall næringssøkende fiskemåker (sårbar, VU) og hettemåker (kritisk truet, CR) på våren.

Figur 2. Nordgårdsvatnet. Kilde: Nibio.

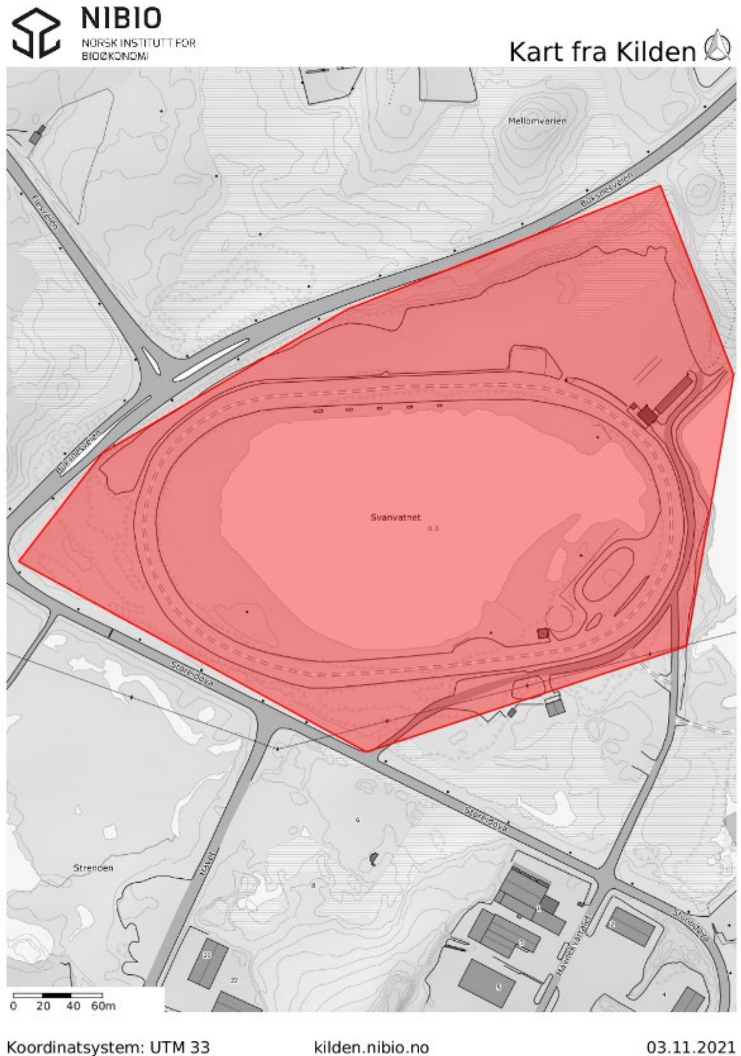
Tabell 2. Maksantall fra Nordgårdsvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Horndykker	VU	VU	3 ad. og 3 1k (unger) 9. juli 2016
Brunnakke	LC	LC	25 ind. 2. sept. 2009
Stokkand	LC	LC	25 ind. 18. sept. 2015
Krikkand	LC	LC	20 ind. 4. okt. 2015
Toppand	LC	LC	14 ind. 8. mai 2021
Hettemåke	CR	LC	45 ind. 6. april 2012
Fiskemåke	VU	LC	270 ind. 25. april 2021

Svanvatnet – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Svanvatnet er en grunn innsjø på Storeidøya. Det er anlagt travbane rundt vannet, men mye av vegetasjonen rundt vannet er bevart, spesielt i sør. Flere rødlistede fuglearter hekker ved vannet, der 1-3 par vipe (CR) er av størst betydning. I 2018 ble 6 kull med vipper registrert ved vannet. Svarthalespove (CR) og storspove (EN) sees også regelmessig. Andre hekkende arter inkluderer 1-2 par gravand, storspove (EN), 1-2 tjeld (NT) 1-2 par sandlo, 1-2 par rødstilk (NT) og 3-6 fiskemåke (VU). Større mengder ender sees regelmessig, både i hekketiden og i trekketidene. I trekketidene kan et stort utvalg ulike arter vadere observeres ved vatnet.

Figur 3. Svanvatnet. Kilde: Nibio.

Tabell 3. Maksantall fra Svanvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Gravand	LC	LC	1-2 par med pull. Årlig
Brunnakke	LC	LC	72 ind. 9. august. 2021
Stokkand	LC	LC	45 ind. 21. des. 2015
Krikkand	LC	LC	81 ind. 26. aug. 2016
Stjertand	VU	LC	8 ind. 17. sept. 2017
Vipe	CR	NT	23 ind. 19. sept. 2015
Storspove	EN	NT	4 ind. 19. april 2013
Svarthalespove	CR	NT	7 ind. 31. mai-5. juni 2014
Sandlo	LC	LC	70 ind. 1. juni 2015
Rødstilk	NT	LC	18 ind. 7. juni 2021
Myrsnipe	LC	LC	50 ind. 26. aug. 2016
Hettemåke	CR	LC	115 ind. 19. april 2019
Fiskemåke	VU	LC	40. ind. 2. mai 2018 og 40 ind. 1. mai 2019

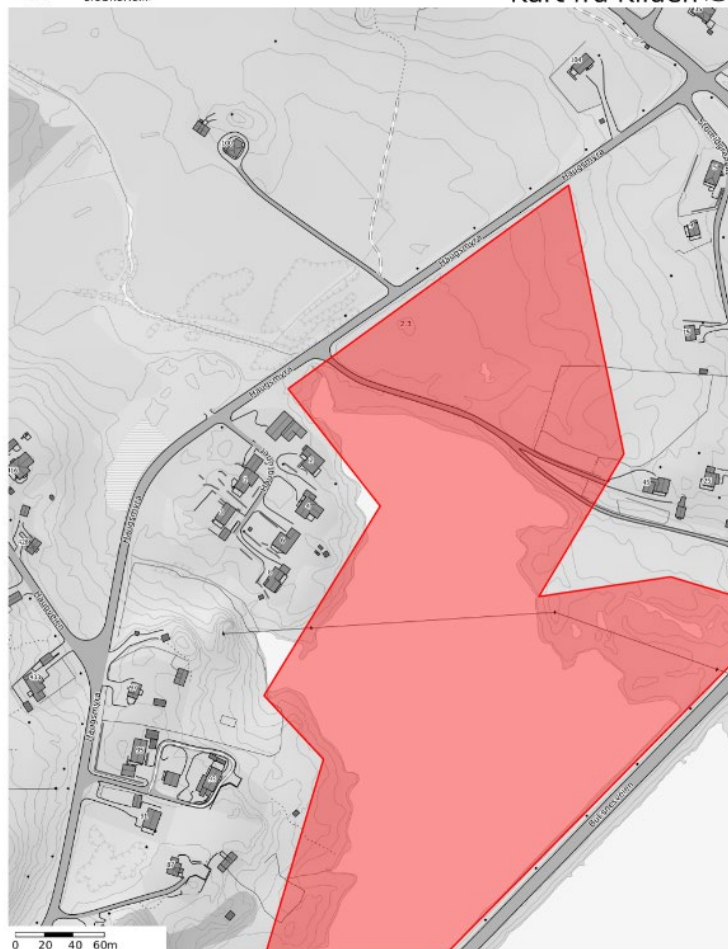
Haugpollen og Haugmyra

Kunnskapsgrad: god

Haugmyra er et fuktig restareal omgitt av fulldyrket areal. Storspove (EN) hekker stort sett årlig, mens vipe (CR) er påvist hekkende ved flere anledninger. Pollen nedenfor er et gruntvannsområde der gravand, siland og sangsvane ofte observeres. Vadefugler som sandlo, tjeld (NT) og rødstilk (NT) hekker. Hele 42 vipper ble observert her 26. juli 2019.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

03.11.2021

Figur 4. Haugpollen og Haugmyra. Kilde: Nibio.

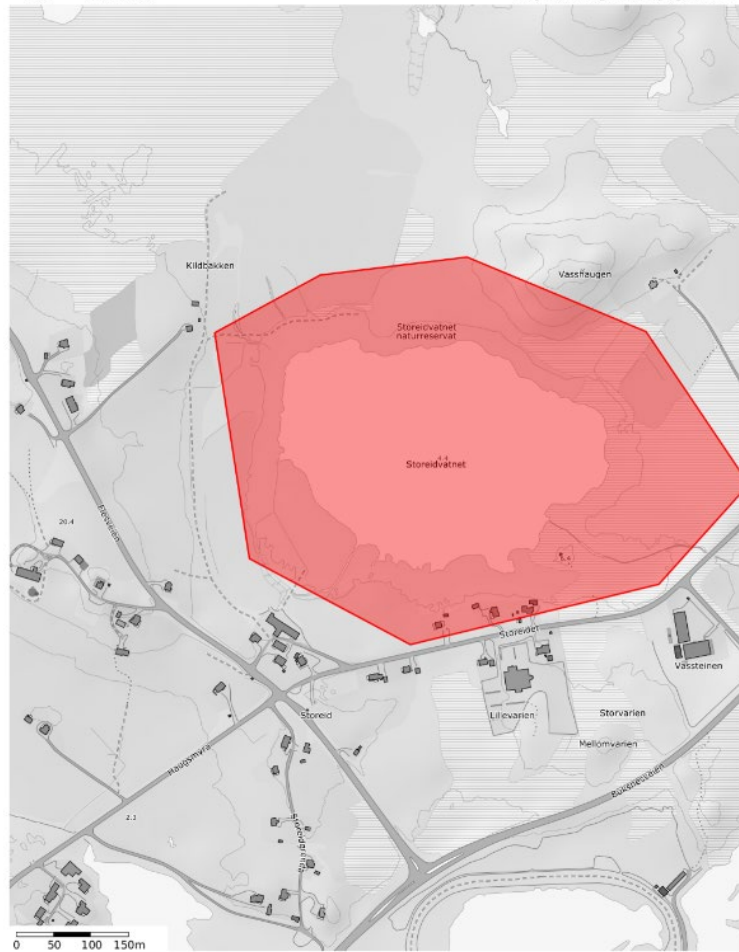
Storeidvatnet – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Storeidvatnet er et lite, næringsrikt ferskvann med stor tetthet av hekkende våtmarksfugler. Av spesiell interesse er cirka 10 par hekkende horndykker (VU), flere par vipper (CR) og storspover (EN) og år om annet hekkende skjeand og stjertand. Hekkebestanden av hettemåke ligger normalt på 50-80 par. Svarthalespove sees stort sett årlig ved vannet. I 2020 sang to myrrikser (EN) ved vannet, og hekking kan ikke utelukkes. Storeidvatnet er vernet som naturreservat.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

03.11.2021

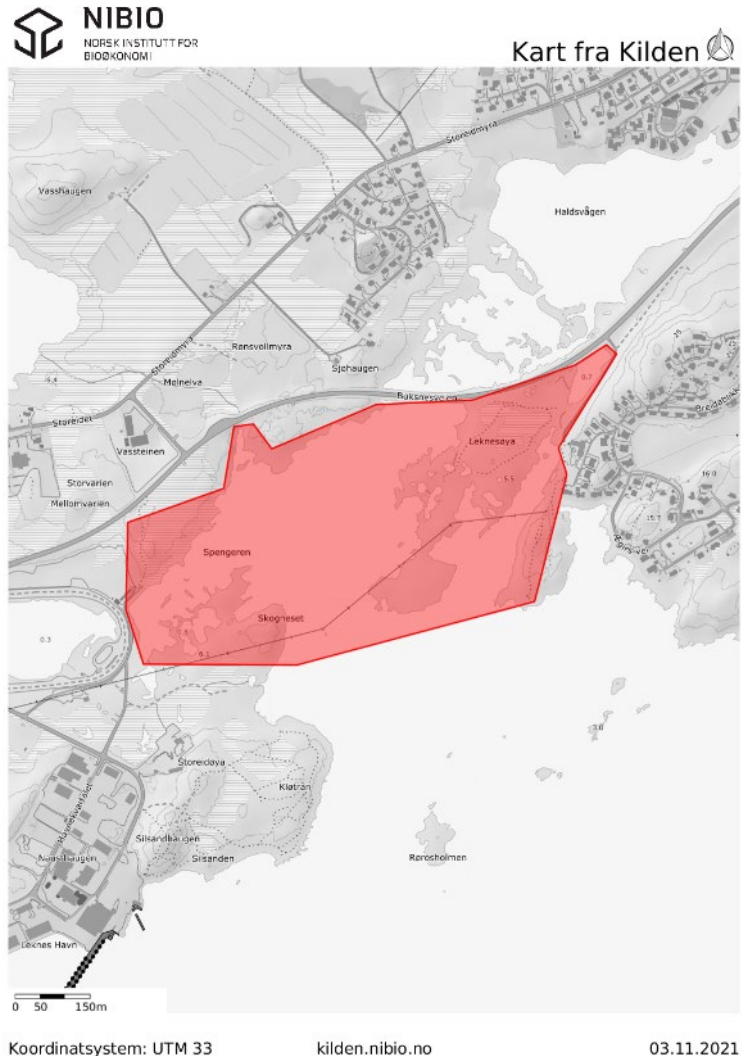
Figur 5. Storeidvatnet. Kilde: Nibio.**Tabell 4.** Maksantall fra Storeidvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Sangsvane	LC	LC	34 ind. 27. nov. 2011
Brunnakke	LC	LC	100 ind. 19. august. 2021
Stokkand	LC	LC	200 ind. 30. okt. 2015
Krikkand	LC	LC	50 ind. 12.-13. sept. 2020
Stjertand	VU	LC	6 ind. 11. aug. 2018
Toppand	LC	LC	83 ind. 18. mai 2018
Vipe	CR	NT	38 ind. 27. juli 2019 (rastende) og 7 ind. 30. mai 2019 (hekking)
Storspove	EN	NT	8 ind. 18. april 2016
Svarthalespove	CR	NT	10 ind. 24.-25. april 2019 og 13 ind. 2. juni 2019
Rødstilk	NT	LC	10 ind. 25. juni 2020
Brushane	VU		142 ind. 1. sept. 2018
Hettemåke	CR	LC	162 ind. 27. april 2014
Fiskemåke	VU	LC	30. ind. 10. mai 2017 og 30 ind. 16. juli 2013
Makrellterne	EN	LC	100 ind. 19. juni 2013

Leknesøya/Leknesfjæra – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Leknesøya huser en rekke spennende mindre brakkvannsdammer, ofte brukt av ender og ulike vadere. Her hekker bl.a. grågås, gravand, sandlo, tjeld og rødstilk. Fjæra som omkranser halvøya er matfat for ulike typer vadere på trekk, der antallet sotsniper, tjeld og storspove tidvis kan være høyt. Også fiskemåker og hettemåker opptrer i antall på flere titalls individer.

Figur 6. Leknesøya og Leknesfjæra. Kilde: Nibio.

Tabell 5. Maksantall fra Leknesøya/Leknesfjæra.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Brunnakke	LC	LC	35 ind. 24. aug. 2018
Stokkand	LC	LC	100 ind. 18. mars 2013
Krikkand	LC	LC	20 ind. 21. sept. 2018
Dvergsnipe	LC	LC	50 ind. 19. aug. 2013
Sotsnipe	LC	LC	100 ind. 8. aug. 2011
Hettemåke	CR	LC	70 ind. 25. mars 2018
Fiskemåke	VU	LC	80 ind. 28. april 2010

ELDORADO FOR HORNDYKKER

BirdLife International har siden slutten av 1970-tallet identifisert og kartlagt et nettverk av viktige områder for naturmangfold og fugler, og BirdLife Norge har ansvaret for dette arbeidet i Norge. Områdene går under navnet «Important Bird and Biodiversity Areas» (IBAer). Dette nettverket av områder betraktes som et absolutt og uunnværlig minimum for den langsiktige overlevelsen av verdens fuglearter over hele deres utbredelsesområde, selv om det foregår et tap av habitater på generell basis andre steder. I tillegg til de kritisk viktige funksjonene områdene har for fugler, er betydningen for øvrig naturmangfold uvurderlig her. Områdene er utpekt på grunnlag av faglig anerkjente kriterier.

Rundt Leknes finnes det en rekke vann og våtmarker med stor betydning for fuglelivet. Leknes våtmarkssystem IBA strekker seg fra Svanvatnet og Storeidvatnet i sørvest til Holdalsvatnet i nordøst. Totalt er 17 ulike vann og smådammer inkludert, sammen med noen bløtbunnsområder (Haldsvågen, Leknesfjæra og Saltisen) av signifikant betydning for trekkende fugler.

De ulike delområdene utgjør et nettverk av våtmark som fuglene veksler mellom i løpet av døgnet og året. Av spesielt stor interesse er de ca. 50 parene med horndykker som hekker i de ulike vannene, der Storeidvatnet og Holdalsvatnet huser de største forekomstene. Dette utgjør 7 % av den norske hekkebestanden (2016). Truede arter som vipe, storspove og hettemåke er andre karakterarter ved IBAet. I trekketidene ankommer fugler fra hekkeområdene lengre nord, inkludert Svalbard og tundraen som strekker seg fra Finnmark til Sibir. Antallet dvergsnipe og sotsnipe er tidvis svært høyt i fjæreamrådene rundt Leknes sentrum.

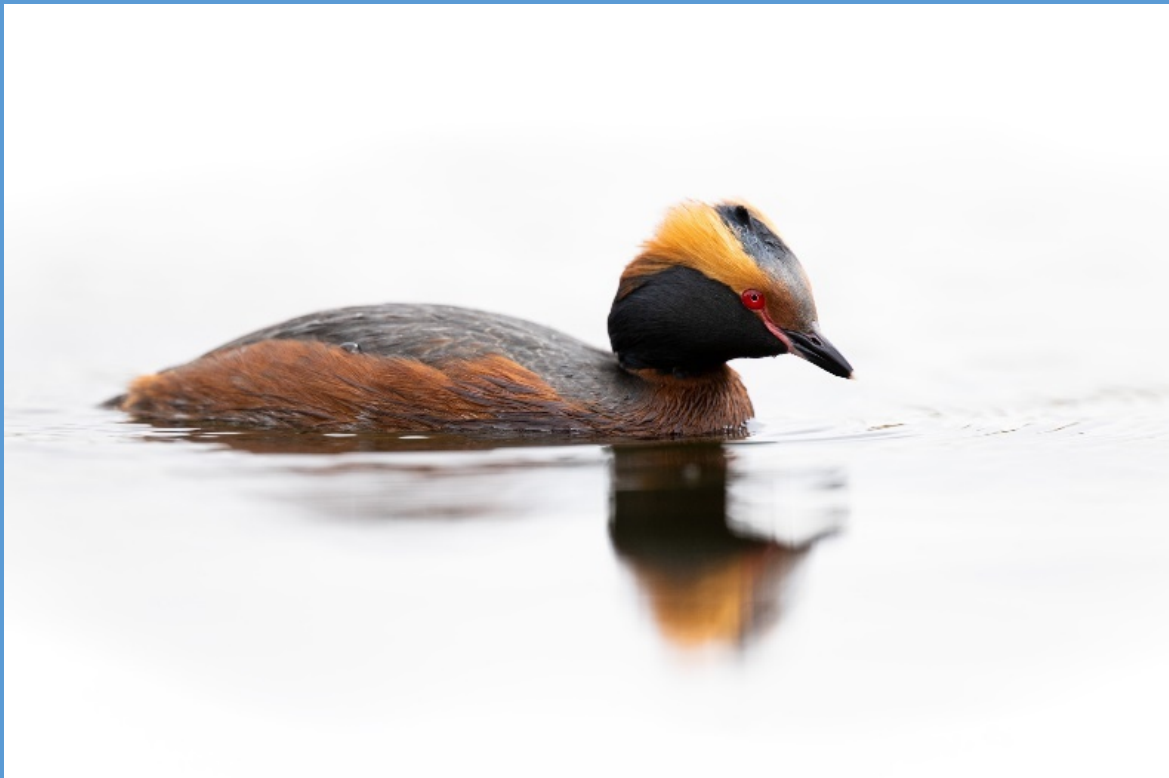

Foto: Christian Tiller.

LEKNES VÅTMARKSSYSTEM IBA

Illustrasjon: BirdLife Norge.

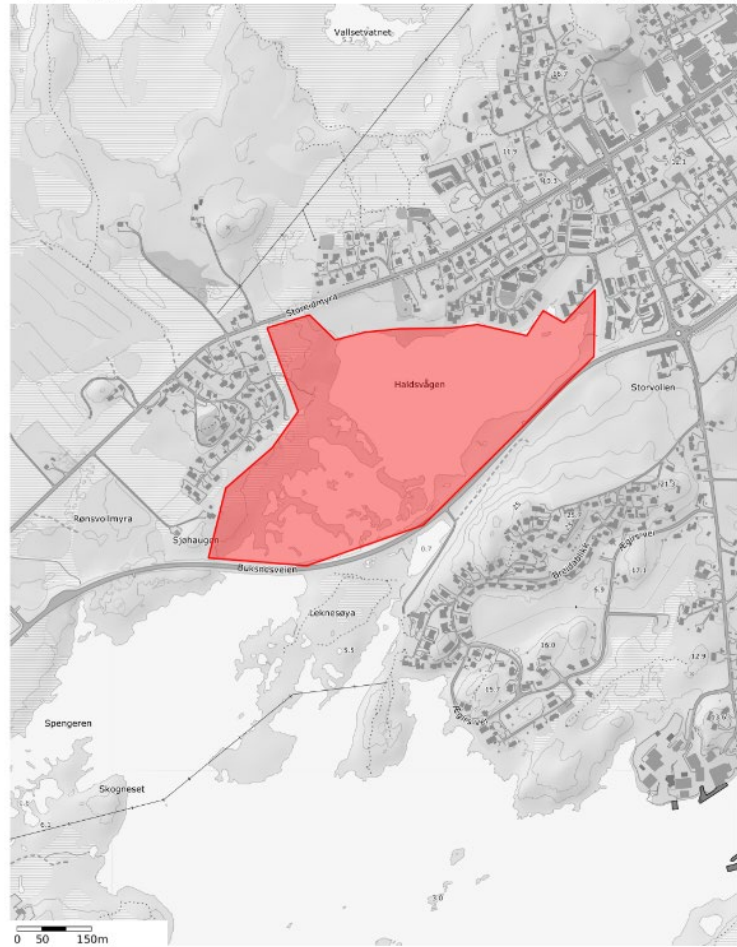
Halsvågen – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Halsvågen er et strandområde med stort artsutvalg, kjennetegnet med grusstrender og grusrygger, fine poller, og store areal av normal strandeng. Sjøområdet er grunt, og betydelige deler av Halsvågen blir blottlagt ved fjære sjø. Dette gjør arealene spesielt viktig som spiskammers for fugler, både lokale hekkfugler og fugler på trekk. De store antallene dvergsnipe og sotsnipe utmerker seg også i nasjonal sammenheng. Området er viktig for hekkende siland og fiskemåke (sårbar, VU), og en av de bedre hekkeområdene for gravand i regionen. Storspove (sterkt truet, EN) er også registrert hekkende. Andre truede arter som svarthalespove (kritisk truet, CR), vipe (kritisk truet, CR), horndykker (sårbar, VU) mfl. bruker området regelmessig som en del av deres leveområde. Sangsvane opptrer regelmessig i antall på opptil 40-45 individer, mens siland er observert i et tresifret antall ved enkelte anledninger.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

03.11.2021

Figur 7. Halsvågen. Kilde: Nibio.

Tabell 6. Maksantall fra Halsvågen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Sangsvane	LC	LC	44 ind. 1. okt. 2014
Grågås	LC	LC	120 ind. 2. sept. 2019
Gravand	LC	LC	13 ind. 2. juni 2019
Brunnakke	LC	LC	74 ind. 3. sept. 2018
Stokkand	LC	LC	50 ind. 19. sept. 2014
Krikkand	LC	LC	30 ind. 12.-13. sept. 2020
Siland	LC	LC	140 ind. 1.okt. 2014
Dvergsnipe	LC	LC	100 ind. 26. aug. 2014
Sotsnipe	LC	LC	100 ind. 16. aug. 2011
Storspove	EN	LC	6 ind. 8. aug. 2021.
Svarthalespove	CR	LC	17 ind. 2. juni 2019
Hettemåke	CR	LC	70 ind. 25. mars 2018
Fiskemåke	VU	LC	47 ind. 23. mars 2015

Fyglefjæra – svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Fyglefjæra innehar en del av de samme kvalitetene som Halsvågen for fugler på trekk og næringssøk, og noen av de samme hekkeartene, inkl. gravand.

Figur 8. Fyglefjæra. Kilde: Nibio.

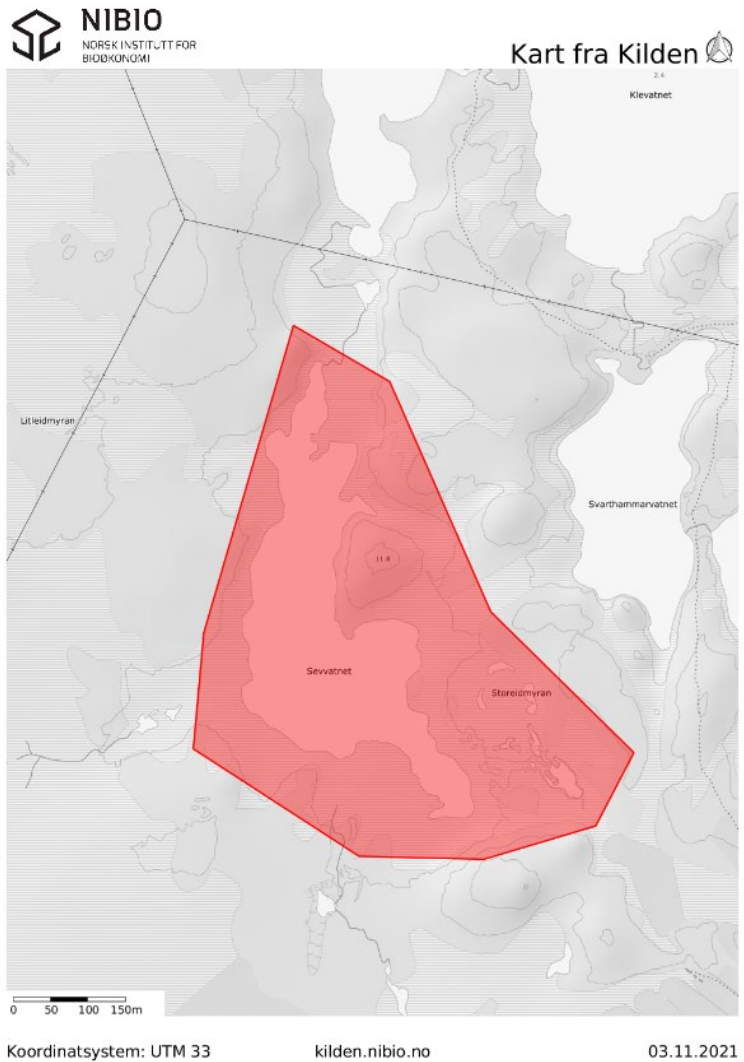
Tabell 7. Maksantall fra Fyglefjæra.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Brunnakke	LC	LC	35 ind. 24. aug. 2018
Stokkand	LC	LC	100 ind. 18. mars 2013
Krikkand	LC	LC	20 ind. 21. sept. 2018
Dvergsnipe	LC	LC	50 ind. 19. aug. 2013
Sotsnipe	LC	LC	100 ind. 8. aug. 2011
Hettemåke	CR	LC	70 ind. 25. mars 2018
Fiskemåke	VU	LC	80 ind. 28. april 2010

Sevvatnet – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god.

Sevvatnet er en viktig våtmark for horndykker (2-4 par hekker) og andre rødlistede fugler som vipe og storspove. Hensynskrevende og sjeldne arter som knekkand og skjeand er sett i hekketiden. Sivspurv og blåstrupe er karakterarter i krattskogen rundt vannet.

Figur 9. Sevvatnet. Kilde: Nibio.**Tabell 8.** Maksantall fra Sevvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Horndykker	VU	VU	28 ind. 28. juni 2018
Sangsvane	LC	LC	39 ind. 14. nov. 2015
Storspove	EN	NT	4 ind. 2. juni 2021
Vipe	CR	NT	6 ind. 12. mai 2018
Småspove	NT	LC	6 ind. 16. juni 2013

HETTEMÅKE: KRITISK TRUET ART MED SUKSESS PÅ VESTVÅGØY

Fuglefaunaen i Vestvågøy kjennetegnes blant annet av rike våtmarkssystemer og aktiv jordbruksdrift. Her lever flere truede arter, og i 2020 telte BirdLife Lofoten opp en av dem: hettemåken.

Stabil bestand av hettemåke

Hettemåken ble påvist hekkende første gang i Norge i 1867, da et par hekket på Jæren. Siden 1880 var arten en fast hekkefugl på Jæren. Hettemåkene koloniserte Trøndelag i begynnelsen av det 20. århundre, og hekket først på Østlandet på 1920-tallet.

Rundt en tredjedel av hettemåkene som hekker i Norge nå finnes i Oslo og Akershus. Her hekker hele 80 % av fylkets bestand i seks kolonier på mellom 200 og 400 par i indre Oslofjord. Den norske hekkebestanden av hettemåke ble anslått til 20 000-30 000 par i 1994, men teller nå bare ca. 5 000 - 7 000 par, og er rødlistet som kritisk truet (CR).

På Vestvågøy hekket et par ved Leknes i 1960. De ble ganske fort et tallrikt innslag i øyas jordbruks og våtmarksområder. Hekkingen skjer ved innsjøer i lavlandet. De store og ofte godt gjødslete fjærområdene rundt øya er viktige næringsområder.

I 2020 ble 264 hekkende par telt opp. Dette viser at hettemåkebestanden på Vestvågøy fortsatt er blant de største i Nord-Norge og Norge. Antallet på de enkelte lokalitetene kan variere sterkt fra år til år, men totalt ser det ut til at antallet ikke har endret seg mye de siste 40 årene.

Foto: Torborg Berge

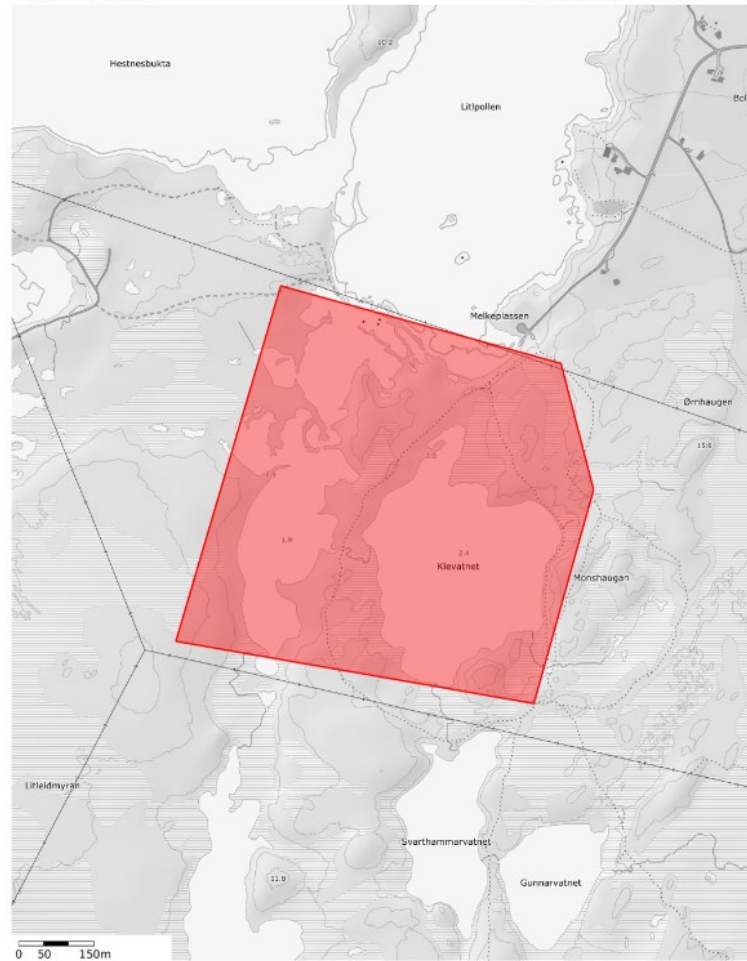
Klevatnet – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Vannet har en spesiell verdi som hekkeområde for horndykker (sårbar, VU), og opptil 6 par hekker årlig. Storlom hekker også. Sangsvane er enda ikke observert hekkende, men opptrer regelmessig i større antall hele sommerhalvåret. Størst antall er 27 voksne ind. 1. mai 2018. Andre hekkearter inkluderer toppand og siland, mens gråhegre besøker vannet på næringssøk. Sivspurv og blåstrupe er karakterarter i krattskogen rundt vannet. Her, som ellers på Bollemyrene, observeres det ofte jaktende jordugle. Både jordugle og hornugle hekker på Bollemyrene.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

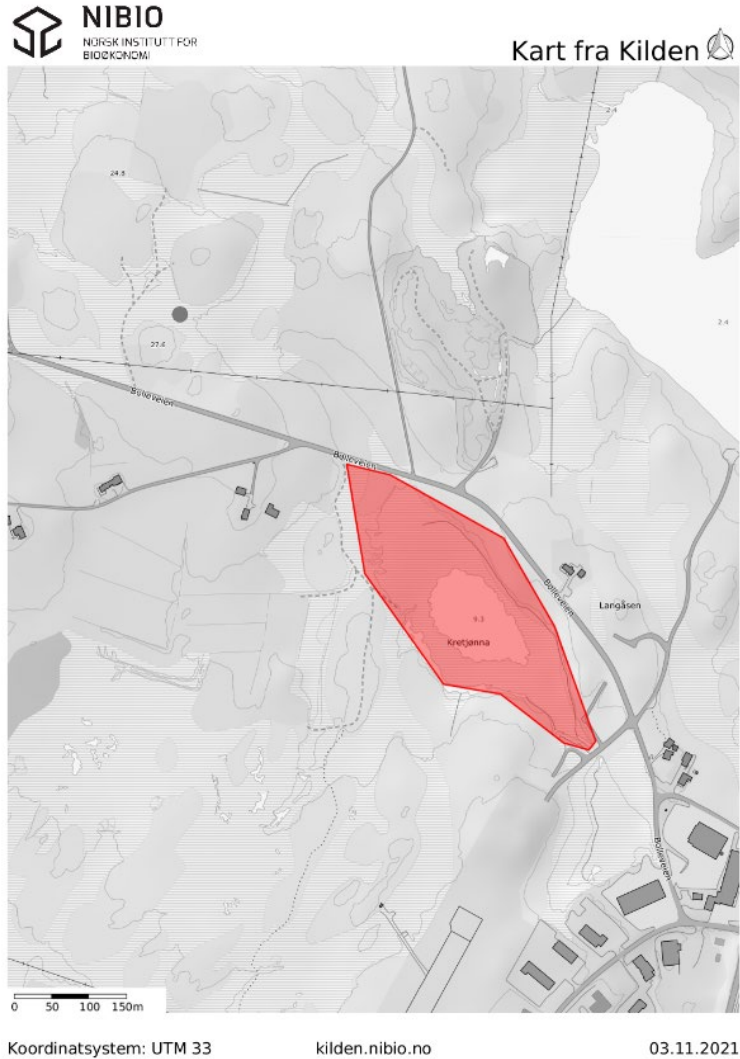
03.11.2021

Figur 10. Klevatnet. Kilde: Nibio.

Kretjønna

Kunnskapsgrad: god

Flere våtmarksfugler hekker. Smålom hekker de fleste år. Andre hekkende våtmarksarter inkluderer toppand, krikkand, brunnakke, stokkand, rødstilk (nær truet, NT) og sivspurv. Sivsanger er registrert i hekketiden flere sesonger. Sanglerke (NT) høres gjerne i området, men er knyttet til kulturmark i området rundt.

Figur 11. Kretjønna. Kilde: Nibio.

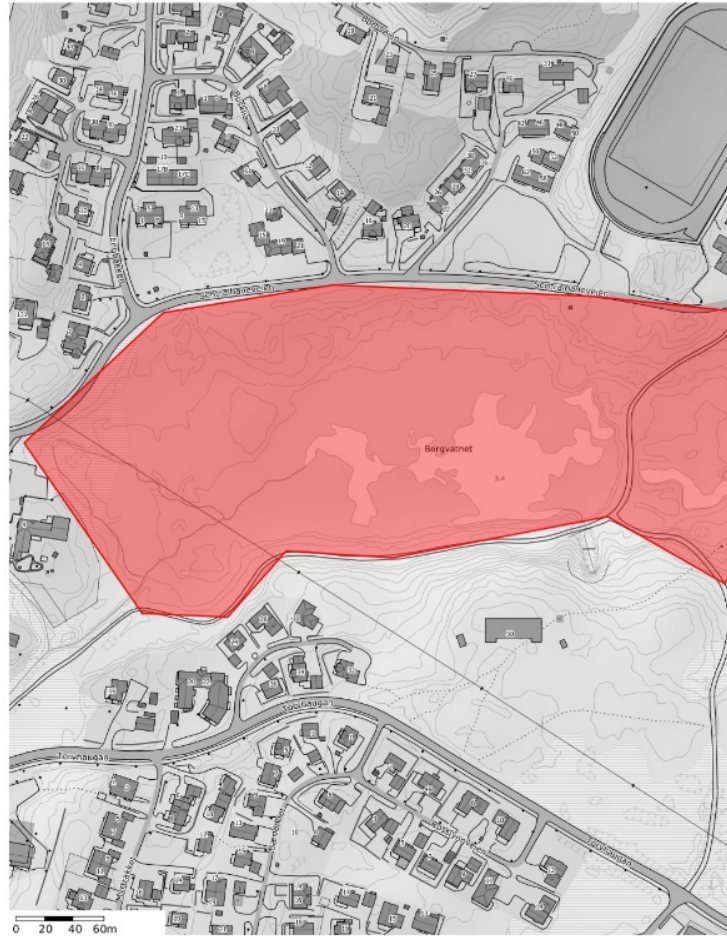
Borgvatnet

Kunnskapsgrad: god

Borgvatnet (også kalt Borgavatnet og Borrvatnet) har vært gjenstand for diskusjon og planer i flere omganger. Nærheten til Leknes, det estetiske vakre landskapet, opplevelsespotensiale og de store naturverdiene gjør området verdt å ta vare på. Mot nordvest er vannet omgitt av areal med mer fast mark, men med antatt høyt grunnvannsnivå. Horndykker hekker (sårbar, VU), sammen med en rekke andre våtmarksarter som toppand, stokkand, brunnakke, krikkand, rødstilk (nær truet, NT) og fiskemåke (sårbar, VU). I 2012 huset vannet også en større koloni hettemåker (kritisk truet, CR). Flere par hettemåker hekker enkelte år enda. Sivspurv er en karakterart i krattet rundt vannet. Blåstrupe og sivsanger hekker også. Mer bemerket gjør nok sangsvanene seg, som opptrer i mindre antall.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

03.11.2021

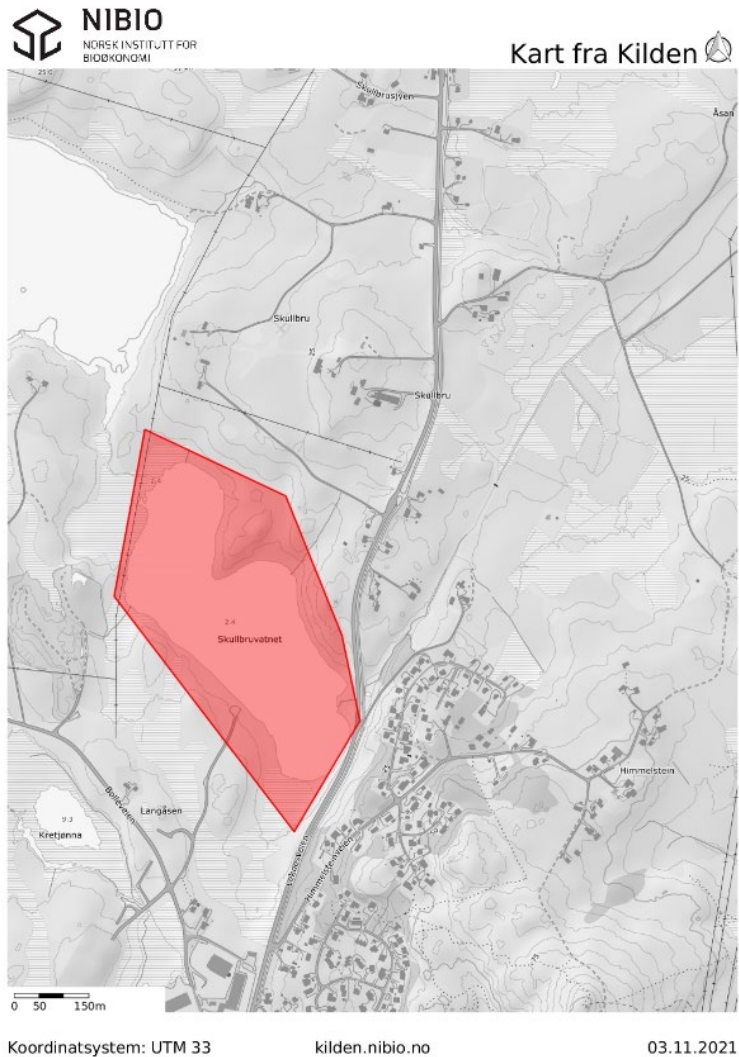
Figur 12. Borgvatnet. Kilde: Nibio.**Tabell 9.** Maksantall fra Borgvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Toppand	LC	LC	15 ind. 11. mai 2011
Stokkand	LC	LC	66 ind. 2. nov. 2019
Hettemåke	CR	LC	200 ind. 18. mai 2012 og 11 ind. 19. mai 2011

Skullbruvatnet – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Skullbruvatnet er hekkeplass for mange av de vanlige våtmarksartene i regionen, og har størst verdi som hekkeplass for horndykker. Opptil 6 par horndykker (sårbar, VU) er observert i hekketiden. Rødstilk (nær truet, NT), tjeld (nær truet, NT) og enkeltbekkasin hekker. Restarealene rundt vannet er viktig for bl.a. storspove.

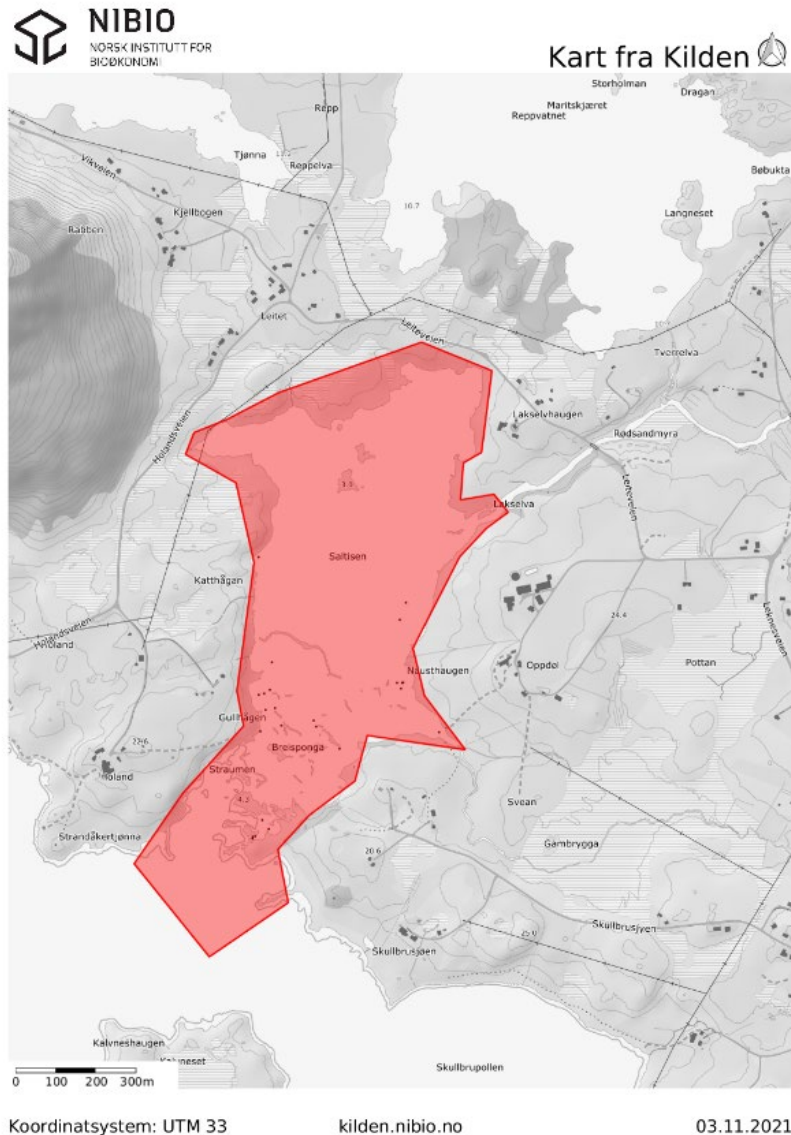
Figur 13. Skullbruvatnet. Kilde: Nibio.**Tabell 10.** Maksantall fra Skullbruvatnet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Horndykker	VU	VU	12 ind. 31. mai 2016
Sangvane	LC	LC	45 ind. 2. des. 2018
Toppand	LC	LC	10 ind. 3. mai 2015 og 14 ind. 3. sept. 2014
Fiskemåke	VU	LC	60 ind. 18. april 2020

Saltisen – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god

Saltisen er en brakkvannspoll med store, grunne sjøområder der Farstadvassdraget renner ut. Flere par ærfugler (sårbar, VU) og silender hekker. Enkelte par gressender som krikand og stokkand hekker også, men de store antallene ender sees i trekkiden/etter endt hekking. Store antall vadere og måkefugler raster og driver næringssøk i Saltisen, og høye antall sotsniper og rødstilk (nær truet, NT) skiller seg særlig ut.

Figur 14. Saltisen. Kilde: Nibio.

Tabell 11. Maksantall fra Saltisen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	24 ind. 6. juni 2020
Siland	LC	LC	185 ind. 2. juni 2020
Laksand	LC	LC	25 ind. 9. juni 2020
Stokkand	LC	LC	115 ind. 12. okt. 2016
Krikkand	LC	LC	40 ind. 30. juni 2014
Brunnakke	LC	LC	100 ind. 20. aug. 2015
Sotsnipe	LC	LC	100 ind. 23. august 2011
Rødstilk	NT	LC	45 ind. 10. juli 2018, 45 ind. 1. juli 2015 og 45 ind. 18. juli 2012
Tjeld	NT	NT	45 ind. 3. mai 2018
Hettemåke	CR	LC	55 ind. 7. juli 2021
Fiskemåke	VU	LC	185 ind. 14. mai 2017
Makrellterne	EN	LC	18 ind. 2. aug. 2017

På våren samles store mengder ender og andre våtmarksfugler seg i Saltisen. Antallene er ekstra betydelige dersom mange av vannene der fuglene hekker fortsatt er islagt. Saltisen er en del av Leknes våtmarkssystem IBA. Foto: Martin Eggen.

4. STRANDSONEN

Naturverdier

Også Vestvågøy har en variert strandsone, men med store forskjeller mellom «ytersida» (mot nord) og «innersida» (mot sør og Vestfjorden). De største verdiene for naturmangfold tilknyttet strandsonen finner vi på yttersiden, der man finner viktige funksjonsområder for fugler og dyr. Tettheten av hekkende fugler er høy i dette «beltet». Grunne havområder, stedvis blottlagt ved fjære sjø, er av særlig betydning for de fleste næringssøkende sjø- og våtmarksfugler, både lokale hekkfugler og arter på trekk og overvintring.

Press på strandsonen

Generelt i Norge er utbyggingspresset på strandsonens landarealer høyt og tiltakene skjer alt for ofte gjennom dispensasjoner fra overordnede planer.

Hundremetersbeltet langs sjøen er å anse som av nasjonal interesse, og skal i utgangspunktet holdes fritt for bebyggelse og inngrep. Gjennom kommunens arealplan kan man tillate bygging her gjennom å definere en byggegrense. Dispensasjoner til bygging i strandsonen utover bestemmelsene i arealplanen kan unntaksvis gis i særlige tilfeller. Sivilombudsmannen har avdekket av den utstrakte bruken av dispensasjoner ofte gis på grunnlag loven ikke gir anledning til⁴.

Som ellers i landet er strandsonen i Vestvågøy en yndet arena for aktivitet, og menneskelig utfoldelse kan i enkelte tilfeller være i konflikt med naturhensyn. Bolig- og hyttebygging, igjenfylling i sjø, anleggelse av småbåthavner, brudd på båndtvang, ferdsel i viktige hekkeområder, slitasje på strandvegetasjon, lovlig og ulovlig sanking av egg, vannsport som kiting og bruk av vannscooter er aktiviteter som kan true naturmangfoldet i strandsonen. Mange hekkinger blir dessverre ødelagt i hekkesesongen pga. menneskelig aktivitet. Det er derfor viktig at vi ikke bare regulerer fysiske inngrep etter plan- og bygningsloven, men også forsøker å redusere negative konsekvenser av organiserte og uorganiserte aktiviteter, f.eks. ferdsel og vannsport. Informasjonstiltak og kloke arealdisponeringer kan minke den negative effekten. Gruntvannsområder og skjermede bukter av spesiell betydning for marint liv og fugler må vernes mot mudring. Bortfall av areal (leveområder) fører til nedgang i bestander.

Små inngrep kan virke ubetydelige, men summen av mange inngrep over tid, er ofte store.

⁴ <https://www.sivilombudsmannen.no/pressemeldinger/rapport-om-dispensasjoner-i-strandsonen/>

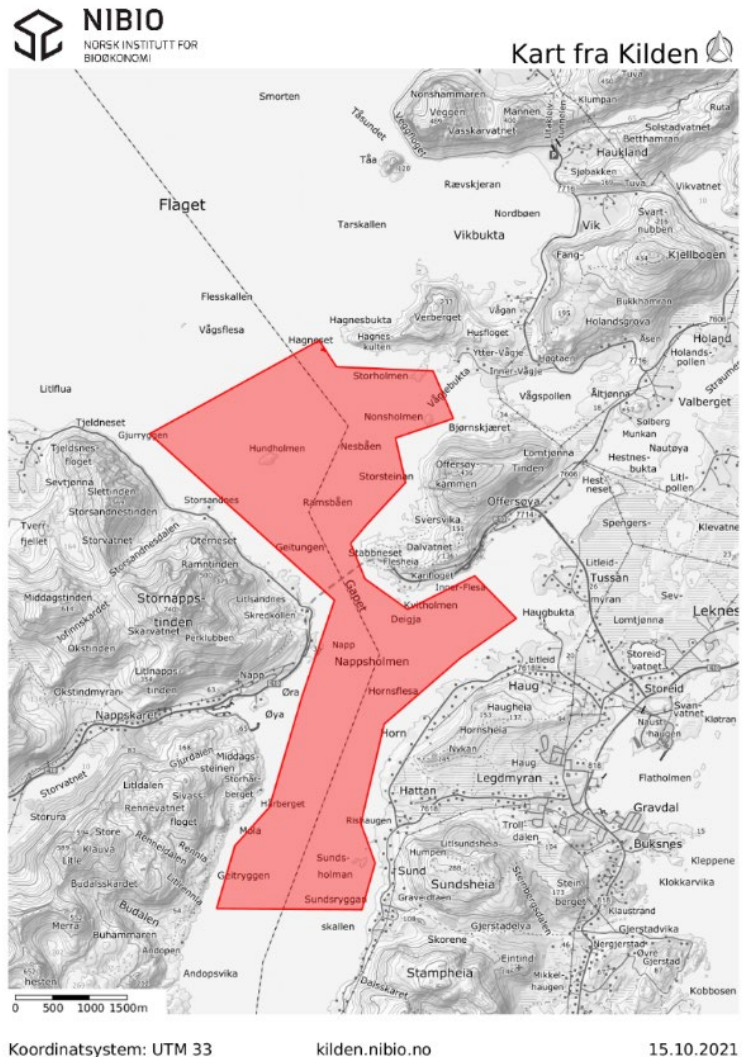
Strandsone og marin våtmark på strekningen Leknes - Uttakleiv - Unstad - Eggum - Vestresand

Nappstraumen – Svært viktig

Kunnskapsgrad: god (vinter)

Nappstraumen er et spesielt biologisk produktivt område. Rødspette, kveite, sandflyndre, smørflyndre, piggvar og lomre, sei og torsk finnes i strømmen, og flere arter er viktige for sjøfugler. Forekomstene av fisk, skjell og bløtdyr gjør strømmen blant de aller viktigste stedene i Lofoten for overvintrende sjøfugler, og et firesifret antall sjøfugler kan være til stede i strømmen samtidig i perioden oktober til mai, med ærfugl (sårbar, VU), praktærfugl og havelle (nær truet, NT) som de dominerende artene. Sjørørre (sårbar, VU) og svartand (sårbar, VU) opptrer i mindre antall. Gulnebbblom (sårbar, VU) påtreffes hyppig, mens islom er mer fåtallig.

Nappstraumen er en del av Lofoten IBA (Important Bird and Biodiversity Area):

Figur 15. Nappstraumen. Kilde: Nibio.

<http://datazone.birdlife.org/site/factsheet/lofoten-iba-norway>

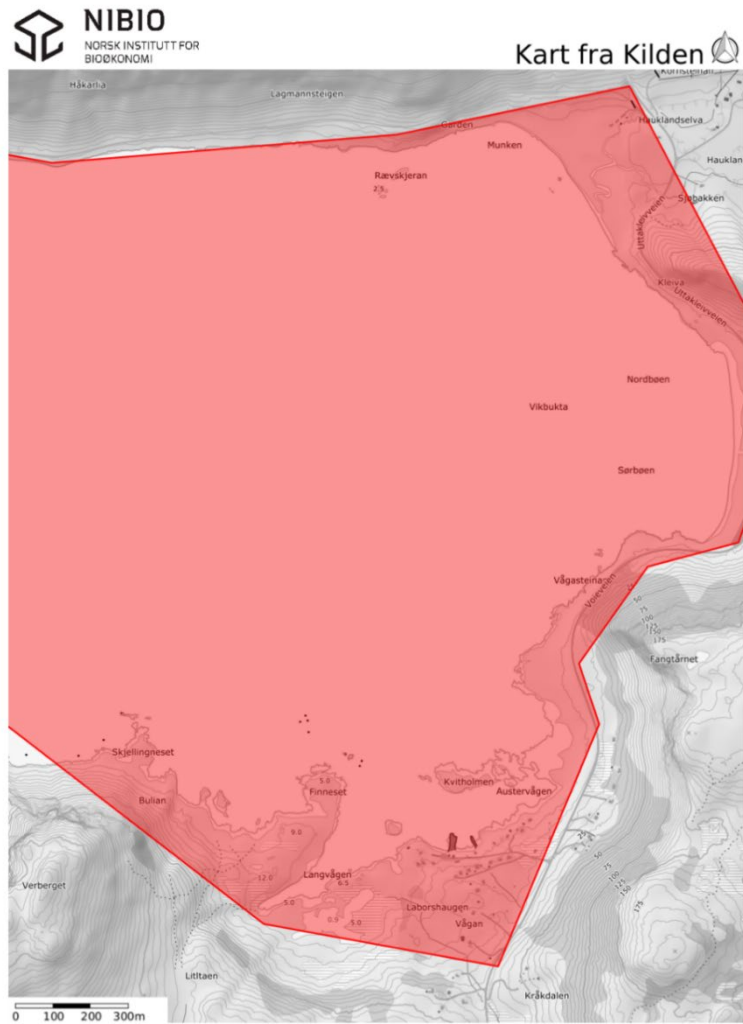
Tabell 12. Maksantall fra Nappstraumen

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	730 ind. 18. jan. 2015 og 750 ind. 8. februar 2010
Praktærfugl	LC	LC	250 ind. 14. feb. 2020
Havelle	NT	VU	235 ind. 7. nov. 2021
Teist	NT	LC	45 ind. 10. nov. 2019 og 47 ind. 7. nov. 2021
Alke	VU	NT	10 ind. 11. mai 2014
Gulnebbblom	VU	NT	8 ind. 16. januar 2021

Nordbøen (Vikbukta) og Hauklandstranda

Kunnskapsgrad: god

Sanddynene huser årlig hekkende et større antall sandsvale (sårbar, VU) og hekkende fiskemåker (sårbar, VU), mens den grunne bukta blir brukt til næringssøk av sjøfugler, først og fremst fiskespisende.

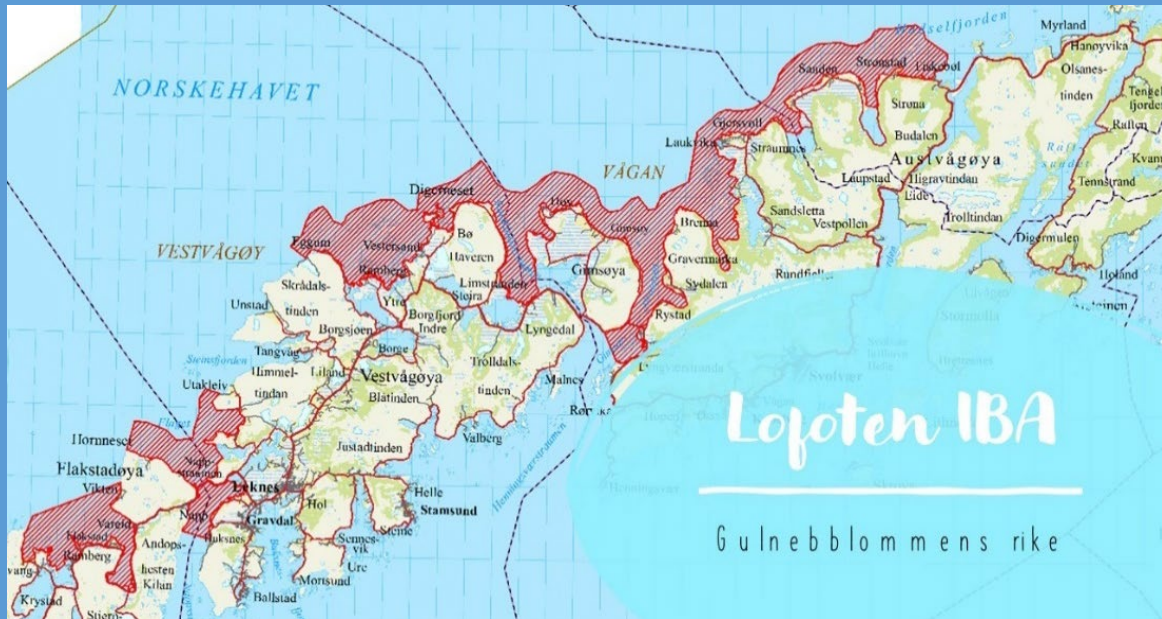
Figur 16. Vik og Haukland. Kilde: Nibio.

Tabell 13. Maksantall fra Nappstraumen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Teist	NT	LC	25 ind. 21. mai. 2020
Alke	VU	NT	100 ind. 24. juni 2021 og 100 ind. 24. juni 2016
Fiskemåke	VU	LC	67 ind. 18. mai 2014
Gulnebbblom	VU	NT	5 ind. 10. april 2021
Islom	LC	LC	5 ind. 25. april 2018
Smålom	LC	LC	30 ind. 28. april 2021
Sandsvale	VU	LC	74 ind. 18. juni 2013 (hekking) og 48 ind. 6. juli 2018 (hekking)

GULNEBBLOM SØRGET FOR HEDERSBETEGNELSE PÅ NATUR I VESTVÅGØY

Fuglekikkere over hele verden har vært ute med kikkertene sine og funnet de aller viktigste fugleområdene. I Norge er 97 områder dokumentert med verdier som må bevares dersom fuglebestandene skal overleve inn i fremtiden. Vi kaller områdene for IBAer, som er en forkortelse for «Important Bird and Biodiversity Areas». Men IBAer er ikke bare viktig for fuglene. Fuglene samler seg ofte der det er mye mat å finne, som fisk og insekter. Slike områder er ofte veldig produktive, det vil si at de er oppvekstområde og matfat for svært mange ulike fugler og dyr.

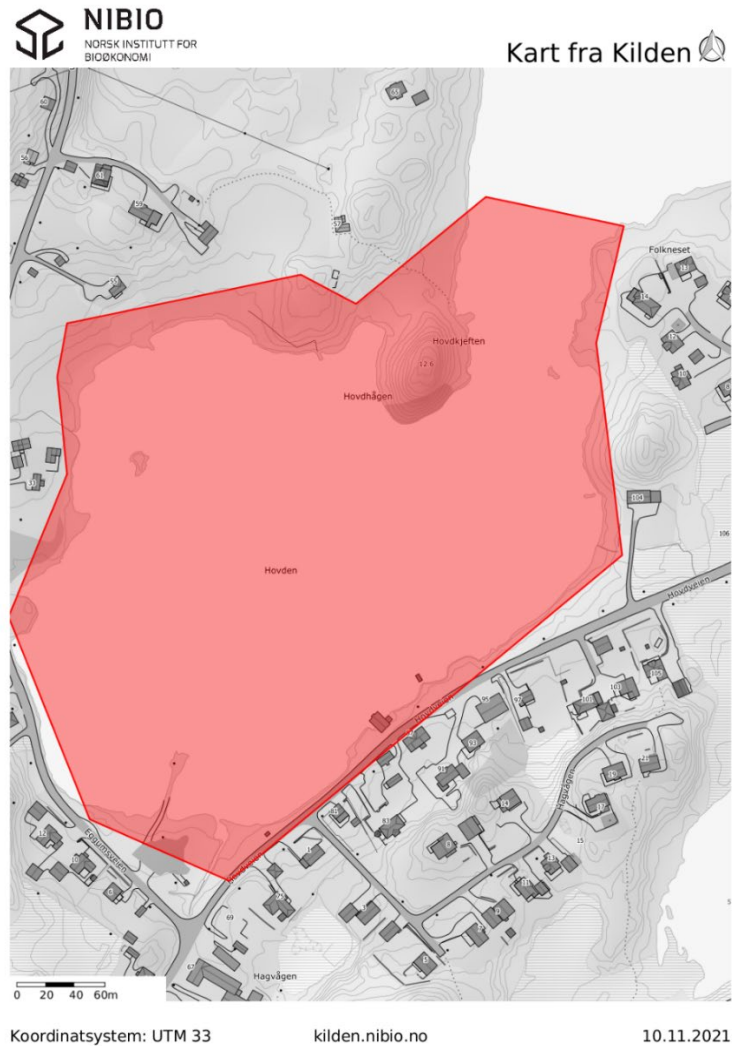
Gulnebbblom er en globalt rødlistet art nær truet (NT) og nasjonalt rødlistet som sårbar (VU). Store deler av den europeiske vinterbestanden finnes i Norge. Den er en utløsende faglig faktor for å utpeke et IBA på yttersiden av Lofoten, kalt Lofoten IBA. Fra før er IBAer for arten identifisert i Finnmark (Slettnes og Varangerfjorden med Hornøya og Reinøya) og i Sør-Trøndelag (Froan). Også Lofoten er et av landets viktigste overvintringsområder for arten, med en vinterbestand som er anslått til 20-60 individer. Det antas at vi har mer enn 90 % av den europeisk vinterbestand. Også betydelige forekomster av arter som islom, ærfugl, praktærfugl og havelle finnes i de samme områdene.

IBA-kart og foto gulnebbblom: BirdLife Norge / Jan Erik Røer

Hovden (Hagvågen) - svært viktig

Hovden er den innerste vågen i Ytterpollen. Hele pollen er godt skjermet av øyer og trange sund ut mot storhavet, noe som påvirker saltvannsinholdet, tidevannsforskjeller og nødvendigvis naturmangfoldet som lever der. Flere steder i Ytterpollen hekker det toppender og bergender (sterkt truet, EN), arter som vi ellers normalt forbinder med ferskvann. Hovden er den viktigste hekkeplassen for bergand og ærfugl, og de siste årene har antallet hekkende bergand her ligget på 2-3 par. Hekkebestanden av ærfugl (sårbar, VU) ligger på 10-15 rugende hunner, mens hekkebestanden av fiskemåke (sårbar, VU) normalt ligger på rundt 10 par. Smålom gjennomførte i 2020 vellykket hekking ved Hovden.

Figur 18. Hovden. Kilde: Nibio.

Tabell 15. Maksantall fra Hovden

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	60 ind. 1.-7. mai 2016
Stokkand			33 ind. 22. juli 2019
Toppand	LC	LC	51 ind. 27. april 2014
Bergand	EN	LC	5 par i hekketiden 2014 og 2015, samt 7 par 29. april – 27. juni 2011
Siland	LC	LC	36 ind. 2. mai. 2019
Fiskemåke	VU	LC	25 ind. 10. juli 2020

Skjellstraumen/Flaget – svært viktig

Ved Flaget samles det kvinender og toppender for myting på sensommeren. Sangsvaner ligger gjerne på begge siden av strømmen/E10, og dette området er gjerne også isfritt om vinteren. Smålom fisker i området, men sjeldent i større antall samlet.

Figur 19. Skjellstraumen/Flaget. Kilde: Nibio.

Tabell 16. Maksantall fra Skjellstraumen/Flaget

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Sangsvane	LC	LC	28 ind. 12. mars 2017 og 29 ind. 24. nov. 2011 og
Toppand	LC	LC	35 ind. 3. aug. 2015
Kvinand	LC	LC	89 ind. 28. juni 2016 og 90 ind. 14. juni 2012
Siland	LC	LC	15 ind. 2. juni 2018

VINTERTELLINGER AV SJØFUGL PÅ LOFOTENS YTTERSIDE

Av Harald Mongstad Våge

BirdLife Norge, Lofoten lokallag ble etablert 1. desember 1982. Allerede i januar samme år fant de første organiserte tellingene av sjøfugl i Lofoten sted – da i regi av Vestvågøy Natur og Miljøvern. Tellingene av sjøfugl vinterstid har siden den tid vært en fast aktivitet i lokallaget med Norsk institutt for naturforskning (NINA) som oppdragsgiver.

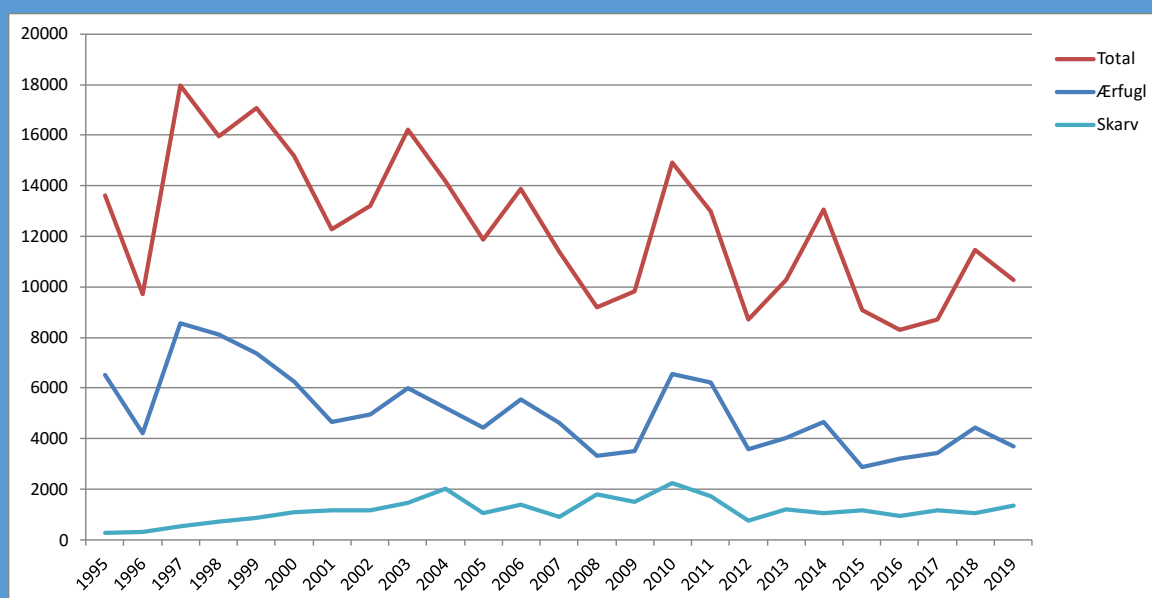
De første to årene hadde vi tre tellinger hver vinter. Vi talte fugl rundt hele øya. Det viste seg etter hvert at vi kunne redusere innsatsen uten at verdien av tellingene ble merkbart redusert. For det første viste det seg at antall individer av de forskjellige artene endret seg lite i løpet av vinteren. Dessuten viste det seg at yttersida var det desidert viktigste overvintringsområde. På innersida var det store områder der det nesten ikke var fugl. Fiskevær som Mortsund og Ballstad var de eneste områdene der en kunne finne forholdsvis store antall fugl – mest ærfugl (sårbar, VU).

Fra og med vinteren 1983-84 har vi konsentrert tellingene til bestemte soner på yttersida. Vi teller nå en gang hver vinter – fortrinnsvis i februar. For å få best mulig sammenlignbare resultater, er det – så fremt det er mulig – de samme personene som teller sonene hvert år.

Vinteren 1995 ble telleområdet utvidet og noen av de eksisterende sonene ble delt i mindre soner, noe som ble bestemt av NINA. BirdLife Norge, Lofoten lokallag teller nå det meste av yttersida fra Vikten i vest til Grunnfjør (litt øst for Laukvik) i øst.

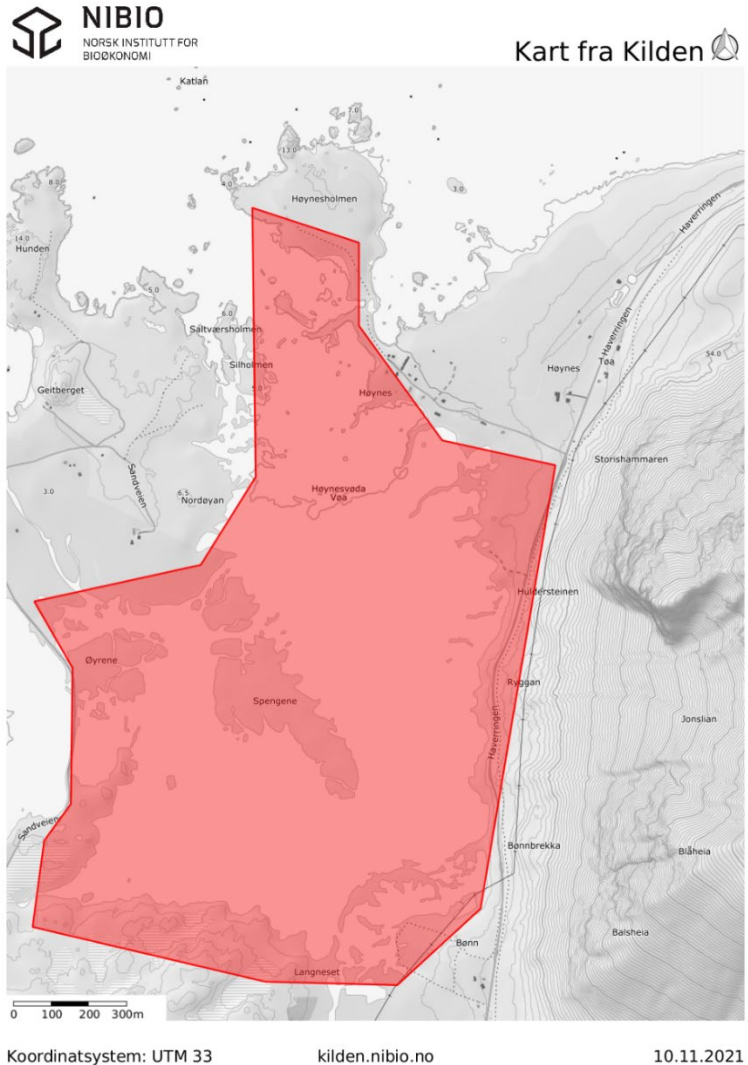
Hva så med resultatene? De første årene – til og med 1994 – var det totale antall fugl som ble observert stabilt på 8.000-10.000 individer. Etter den tid har vi nå 25 år med tellinger etter de siste sonejusteringene. Totalantallet har variert fra 17974 (i 1997) til 8287 (i 2016). Gjennomsnittet av alle årene har vært 12374. Antall arter har variert fra 25 til 43.

Værforholdene på yttersida av Lofoten kan være krevende. En opp- eller nedgang i vinterbestanden fra ett år til neste, kan derfor skyldes telleforholdene og ikke en reell endring. Tendensen er imidlertid at antallet overvintrede fugler på yttersida av Lofoten går ned (se diagram), særlig merkbart for artene ærfugl (VU), praktærfugl og havelle (nær truet, NT). Antallet store måker og skarver har ikke vist den samme tendensen.

Høynesvøda – svært viktig

Mellom Kjekesberget i sørvest, Sandøya i nordvest og Høynes i nordøst ligger det et stort, grunt brakkvannsområde med mudderflater som er eksponert ved fjære sjø. En rekke våtmarksarter bruker dette området, noen i overraskende høye antall. Blant de mest tallrike artene i hekkesesongen finner vi gravand, hettemåke (kritisk truet, CR), fiskemåke (sårbar, VU), grågås og krikkand. Opptil 3-4 par storspover (sterkt truet, EN) hekker. Temmincksnipe er oppgitt å ha hekket ved de fine strandengene mot nordvest, men dette er ikke registrert de siste årene. Flokker med krikkender, stokkender, brunnakke, sandlo og myrsnipe gjør seg gjeldende i trekketidene. Sjeldne ender som snadderand (nær truet, NT) og stjertand (sårbar, VU) observeres regelmessig. Opptil 21 storspover overvintrer årlig.

Figur 20. Høynesvøda. Kilde: Nibio.

Tabell 17. Maksantall fra Høynesvøda.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Grågås	LC	LC	250 ind. 13. aug. 2016
Gravand	LC	LC	59 ind. 13. juni 2012 og 53 ind. 18. mai 2018
Brunnakke	LC	LC	86 ind. 3. okt. 2020
Storspove	EN	NT	40 ind. 11. juli 2021 21 ind. 18. jan. 2021
Myrsnipe	LC	LC	160 ind. 6. sept. 2018
Krikkand	LC	LC	160 ind. 18. sept. 2012
Fiskemåke	NT	LC	50 ind. 27. april 2014
Hettemåke	VU	LC	110 ind. 1. mai 2018

5. JORDBRUKSLANDSKAP

Naturverdier

Fugler spiller en viktig rolle i jordbrukslandskapet i Norge. De bidrar til mangfold og gir opplevelser for alle som ferdes her. Enkelte fuglearter som tidvis og enkelte deler av året oppholder seg i dette landskapet har det blitt flere av. Dette gjelder blant annet for flere arter gjess og trane.

Men siden årtusenskiftet har godt over en tredjedel av alle fugler i jordbrukets kulturlandskap i Norge blitt borte. Bakkehekkende arter som vipe, storspove og sanglerke er blant de som sliter mest. Fuglene påvirkes av mange ulike faktorer, både i og utenfor landets grenser, men en god hekkesuksess er avgjørende for å snu negative bestandstrender og sikre et rikt naturmangfold i jordbrukslandskapet. Det er også dette vi har størst mulighet til å påvirke.

Fuglene bidrar til mangfold

Jordbrukets viktigste oppgave er å produsere bærekraftig og sunn mat. Samtidig spiller jordbruket en viktig rolle for å ta vare på det biologiske mangfoldet.

Jordbrukslandskapet ligger ofte i de mest frodige områdene av Norge og er svært artsrikt. Landskapet består av en mosaikk av åker og eng, kantsoner, slåttemark, innmarksbeiter, utmarksbeiter, seterlandskap, dammer, bekker, bygninger, gjerder, steinrøys, driftsveier, m.m. Dette gir et mangfold av levesteder for planter, sopp, insekter, pattedyr og fugler. Mange av artene har få eller ingen alternative leveområder enn det landskapet bonden skaper. Dette gjelder for flere av de bakkehekkende fuglene som holder til i jordbrukslandskapet.

Tradisjonelt har små driftsenheter og høy grad av lokal ressursutnyttelse skapt muligheter for et rikt fugleliv tilknyttet jordbruksdriften. Mange bønder setter stor pris på fugler og naturmangfold på eiendommen sin, og mange legger til rette for dem.

Fugler er indikatorarter, og deres bestandsutvikling gjenspeiler ofte mer generelle trender for naturmangfold. En rekke studier har vist at tapet av natur tilknyttet jordbrukslandskapet også har stor betydning for bonden og evnen til å produsere mat. Pollinerende insekter er for eksempel uunnværlige for produksjon av frukt, bær og rødkløver. Jordlevende organismer bidrar til nedbryting og struktur i jorda, og en rekke arter har viktige funksjoner for å kontrollere bestander av skadedyr. I tillegg til fuglenes egenverdi, er deres tilstedeværelse og trivsel i jordbrukslandskapet også en indikasjon på økosystem i balanse. Denne balansen er i det lange løp en forutsetning for mye av verdens matproduksjon.

Naturen hjelper oss også i kampen mot klimaendringene. Hekker, fuktarealer og naturlig vegetasjon i jordbruksområder fungerer, som mye annen natur, som karbonlager. Naturlig vegetasjon er viktig for å hindre erosjon og flom, og for å begrense avrenning.

Hva truer fuglene?

De bakkehekkende fuglene i jordbrukslandskapet er trekkfugler hvor de fleste overvintrer i Sør-Europa og Vest-Europa. I mange av overvintringsområdene er fuglene under press. Tap av leveområder og ulovlig jakt har lenge vært et kjent problem i landene rundt Middelhavet. Fangstmetodene varierer. Noen blir skutt, andre fanges med nett, mens noen blir fanget med limpinner. Det er liten kunnskap om hvor stor betydning dette har for de norske fuglebestandene. Samtidig sliter fuglene med en rekke andre utfordringer som nedgang i insektbestander, klimaendringer, menneskelig forstyrrelser og sykdom.

Selv om fuglene påvirkes av mange ulike faktorer, både i og utenfor landets grenser, er god hekkesuksess avgjørende for å snu negative bestandstrender og sikre et rikt naturmangfold i jordbrukslandskapet. Det er også det elementet vi har størst mulighet til å påvirke.

Forskning viser at de klart viktigste årsakene til jordbruksfuglenes tilbakegang er enten nedleggelse eller intensivering av jordbruksdrift. Nedleggelse fører som oftest til at arealene gror igjen med skog. For de bakkehekkende fugleartene betyr det at arealet går tapt som leveområde. Intensivering av jordbruksdrifta gjør at landskapet blir mer ensidig og mangler mange av de kvalitetene som fugler trenger. Men her kan den enkelte bonde gjøre små og større forbedringer som øker fuglenes hekkesuksess. Endret arealbruk i jordbrukslandskapet har vist seg å ha en klart større påvirkning på fuglebestandene enn andre faktorer, som f.eks. vær og predasjon. I Norge har vi over tid hatt en kraftig nedgang i antall bruk samtidig som jordbruksarealet opprettholdes. Dette gjenspeiler en utvikling hvor jordbruksforetakene i snitt driver større arealer.

Jordbruket er ofte en forutsetning for at artene befinner seg der de er. Næringsrik jord full av meitemark og åpne landskap er en suksessfaktor for mange fugler. Lokalt og regionalt forsvinner jordbruksareal, mens det øker andre steder som følge av nydyrking. Færre driftsenheter i kombinasjon med et nokså stabilt totalt jordbruksareal betyr at det er stadig færre hender i jordbruket til å forvalte de samme arealene.

Fuglene har behov for mange ulike typer areal der de skal leve. Mindre variert jordbruk, tap av restarealer, mindre innmarksbeiter med ekstensiv drift, omfattende drenering, endringer i grasproduksjon og dyrkingsformer, større og mer effektive maskiner, bruk av sprøytemidler og kunstgjødsel og redusert brakklegging, skaper utfordringer. Å sikre kantsoner og soner til vassdrag, samt ta vare på flest mulig av restarealene og naturelementene i jordbrukslandskapet er det viktigste bidraget for å opprettholde fuglebestandene og økosystemtjenestene i jordbrukslandskapet.

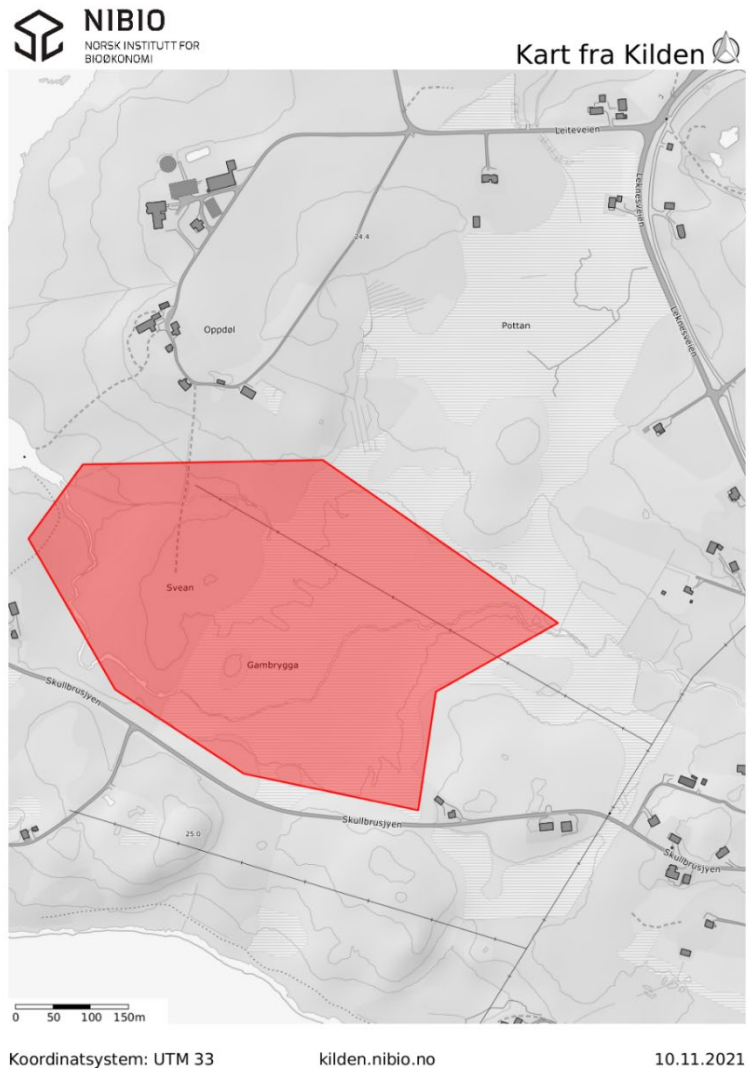
Restareal i jordbrukets kulturlandskap på strekningen Leknes- Bøstad

De fleste av restarealene/naturområdene i jordbrukslandskapet på Vestvågøy er lite kartlagt av ornitologer, og oversikten over restareal under inneholder kun noen få utvalgte områder, også dem med sparsommelige opplysninger.

Gambrygga – svært viktig

Gambrygga er et av de mest varierte av de større restarealene i de mest intensivt drevet delene av jordbruksområdene på Vestvågøy. Deler av området bærer preg av drenering, men man finner også virkelig fuktige områder, samt en del krattskog som gir muligheter for et bredere artsmangfold. Elva renner ut i Saltisen, og danner en fin elveos her.

Storspove og lirype hekker begge i området, mens interessante spurvefugler inkluderer blåstrupe, sivspurv og granmeis (sårbar, VU). Sivspurv og buskskvett er registrert ved flere anledninger i hekketiden.

Figur 21. Gambrygga. Kilde: Nibio

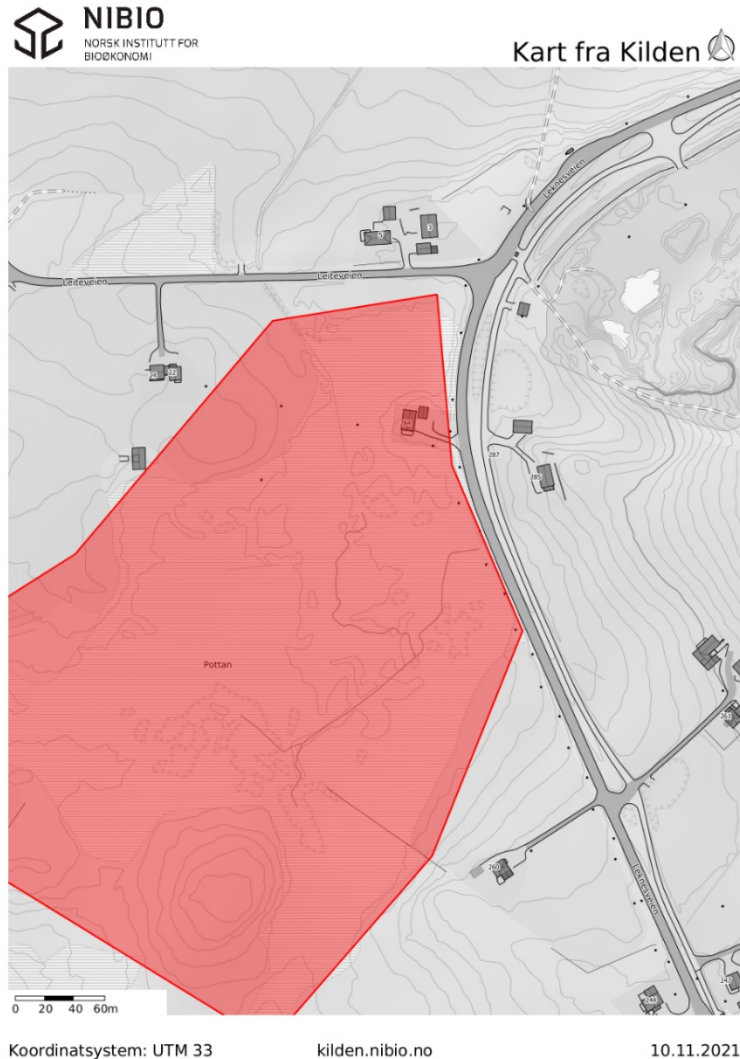

Restene av natur i det mer intensivt drevet jordbrukslandskapet er av uvurderlig verdi for naturmangfoldet og andre økosystemtjenester. Et av de viktigste grepene Vestvågøy må gjøre for å hindre ytterligere forringelse av naturmangfoldet er å sikre disse restarealene i jordbrukslandskapet. Nydyrking og utbygging av myr og andre våtmarker må stanses i sin helhet. Her fra Gambrygga ved Skullbru. Foto: Martin Eggen.

Pyttan- svært viktig

Pyttan har vært et av de våteste restarealene i området, og i perioder med en del nedbør har området vært i bruk av våtmarksfugler som sangsvane og stokkand i noe antall. Svarthalespove (kritisk truet, CR) hekket her i 1970, da også unger ble funnet (BirdLife Norge, Lofoten lokallag). Storspove (sterkt truet, EN) hekker fortsatt i området, og er også observert næringssøkende i fuktområdet

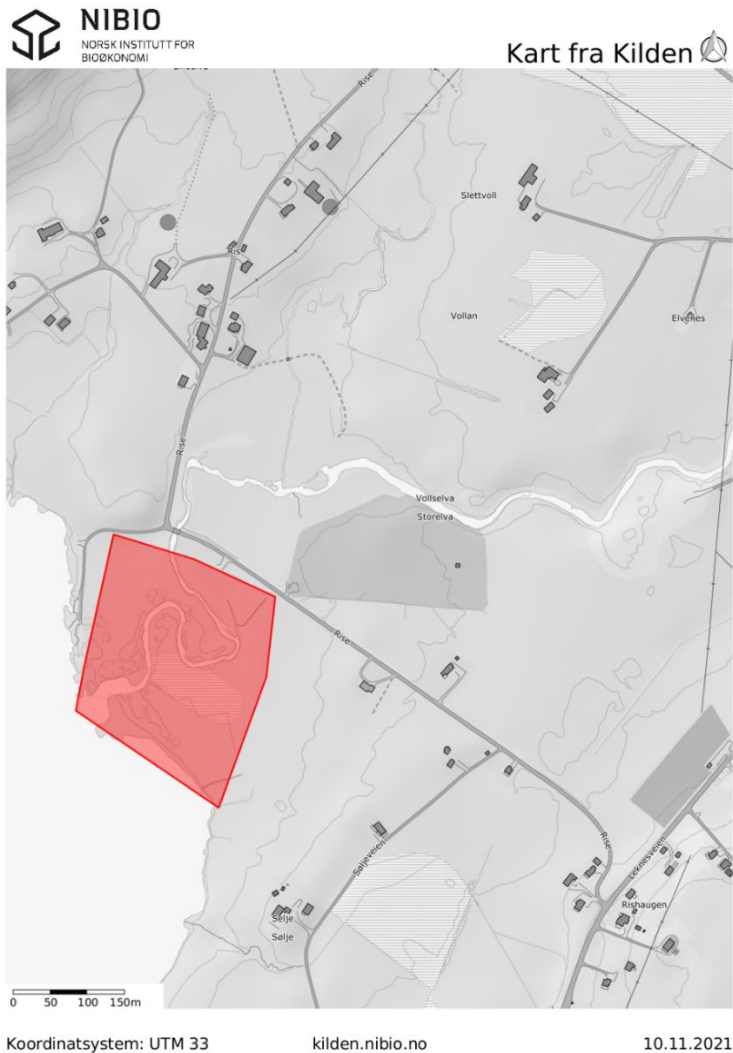
Nylig er det gjort dreneringstiltak i området noe som opplagt vil redusere naturverdiene.

Figur 22. Pyttan. Kilde: Nibio.

Vollelva/Lille-rise -svært viktig

Restarealet rundt Vollelva er en fast hekkeplass for storspove (sterkt truet, EN), og svarthalespove (kritisk truet, EN) er sett nede ved vannet, sist 16. mai 2021. Rødstilk (nær truet, EN) og enkeltbekkasin, samt en del par med fiskemåke (sårbar, EN) hekker. Deler av Farstadvatnet er en del av Leknes våtmarksystem IBA, og i buktene i denne delen av Farstadvatnet finner vi noen av de tetteste forekomstene av horndykker (sårbar, VU) i Norge.

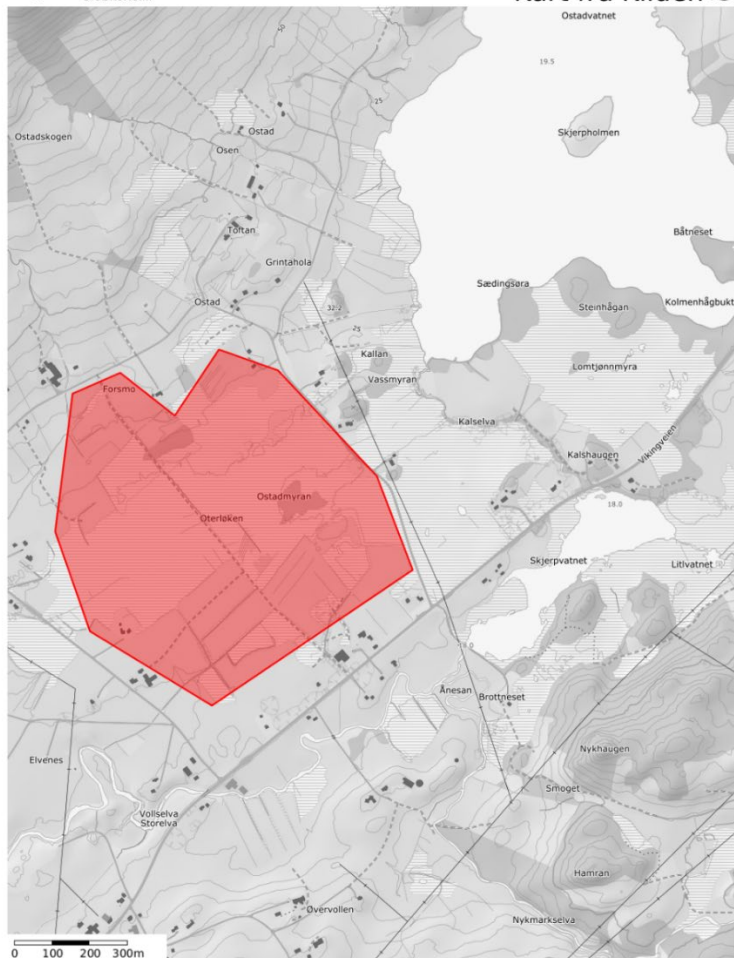
Figur 23. Vollelva/Lille-rise. Kilde: Nibio.

Ostadmyran – svært viktig

Flere par med storspover (sterkt truet, EN) hekker, og sommeren 2019 ble også vipe (kritisk truet, EN) sett spillende ved Ostadmyran. Andre karakterarter er lirype, enkeltbekkasin, sivspurv og blåstrupe.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

10.11.2021

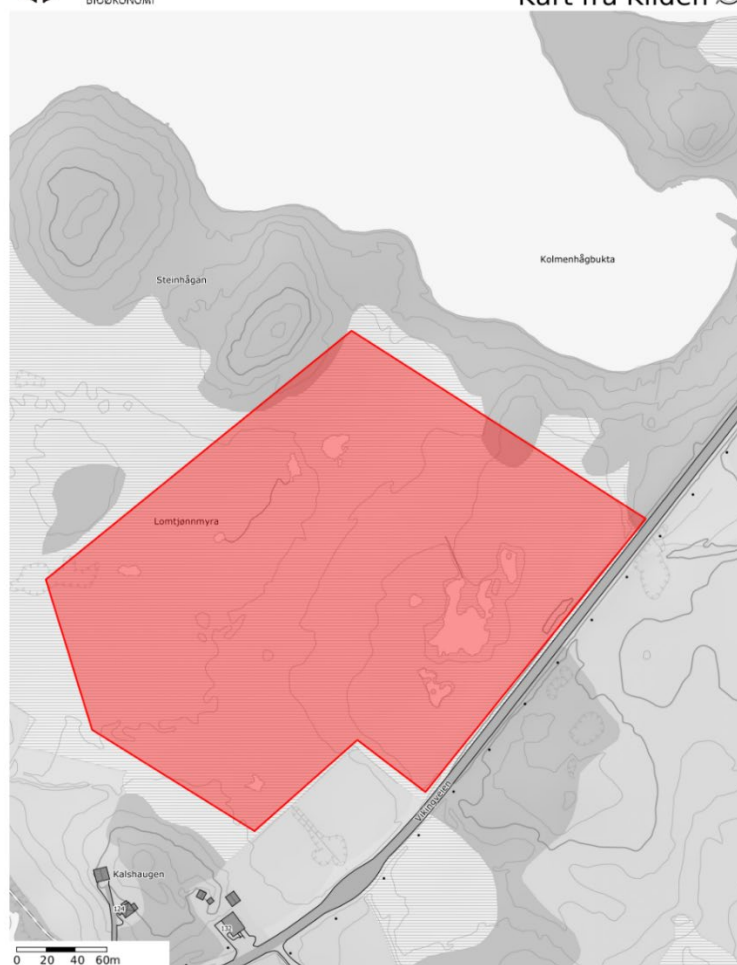
Figur 24. Ostadmyra. Kilde: Nibio.

Lomtjønnmyran - svært viktig

Storspove hekker (sterkt truet, EN), 25. mai 2015 ble hele fem voksne fugler sett i passende hekkebiotop. Blåstrupe og lirype hekker.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

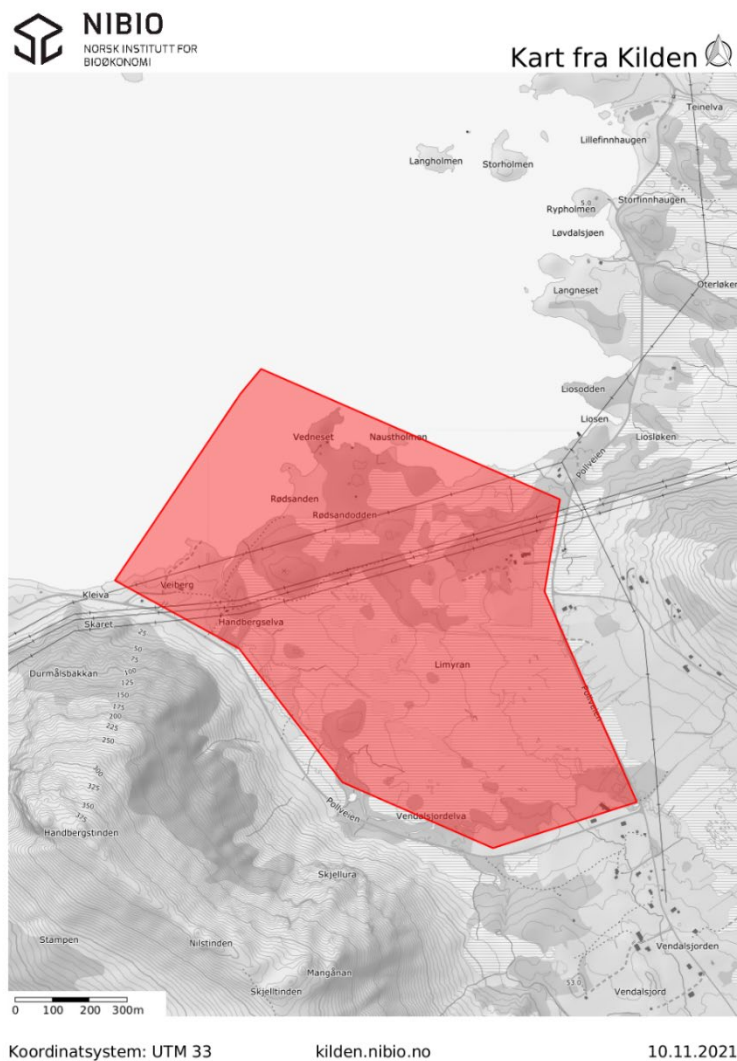
kilden.nibio.no

10.11.2021

Figur 25. Lomtjønnmyra. Kilde: Nibio.

Limyra/Slydalelva

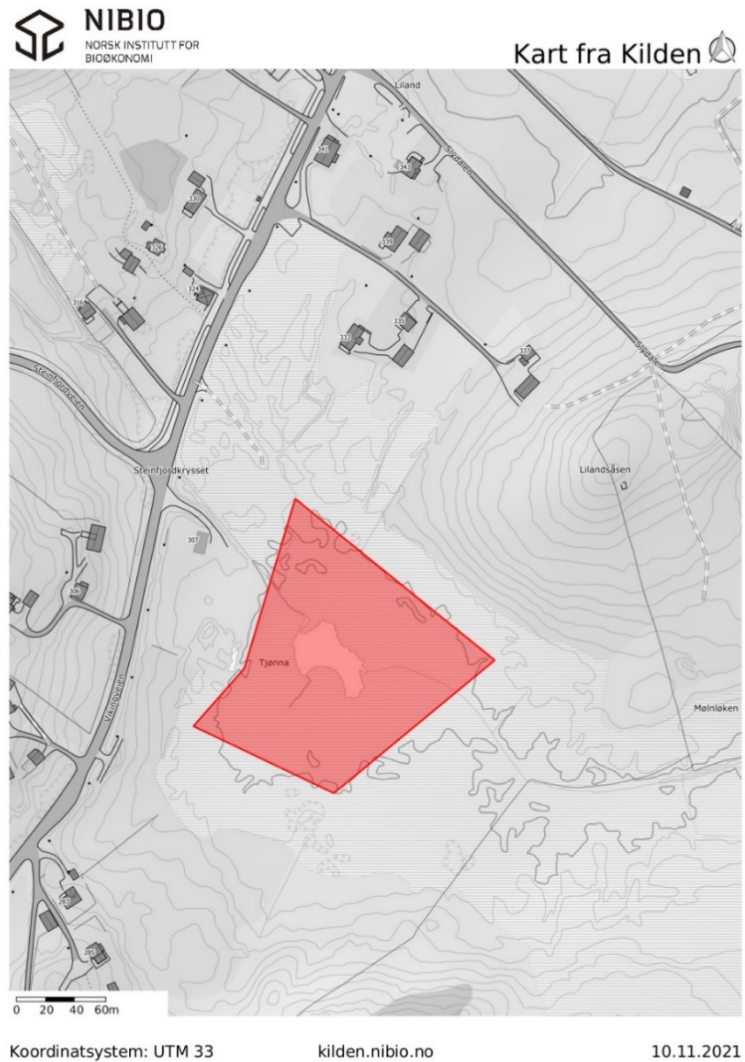
Rødstilk hekker (nær truet, EN),
og sangsvane hekket (produserte
seks unger) i 2021.

Figur 26. Limyra/Slydalelva. Kilde: Nibio.

Tjønna i Steinfjordkrysset

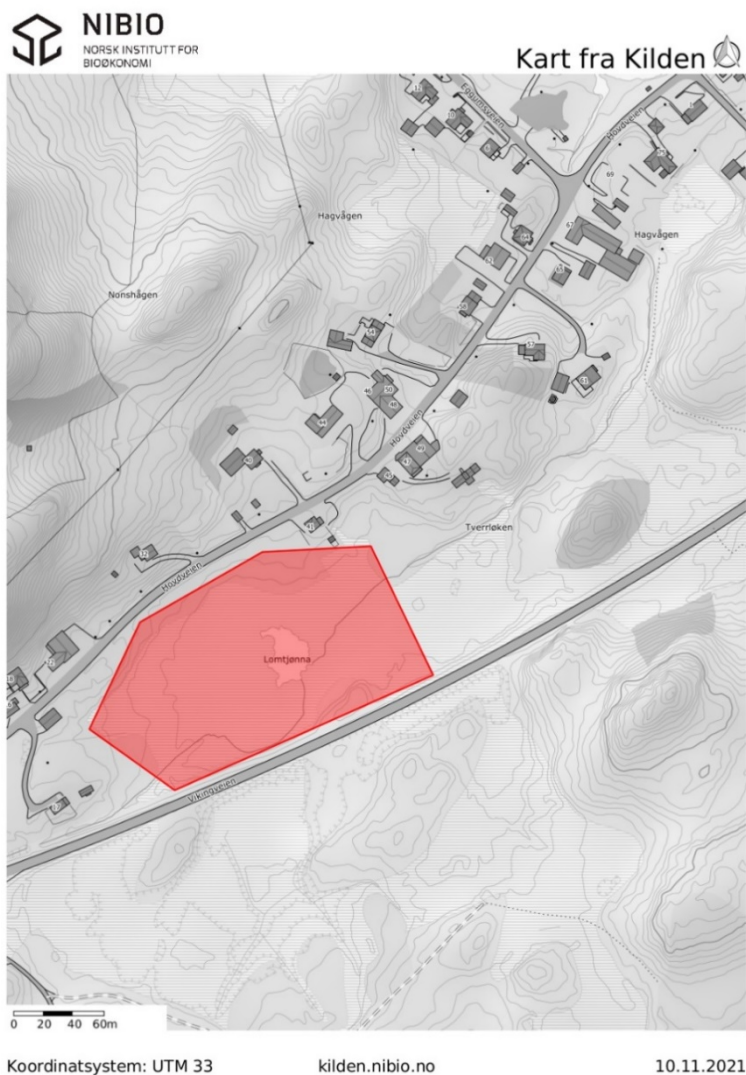
Smålom hekker (nesten) årlig.

Figur 27. Steinfjordkrysset (tjønn). Kilde: Nibio.

Lomjønna, Hagvågen

Smålom hekker (nesten) årlig.
Rødstilk (nær truet, EN),
storspove (sterkt truet, EN),
toppand, stokkand og krikand er
andre registrerte hekkefugler.

Figur 28. Lomjønna, Hagvåg. Kilde: Nibio.

6. HANDLINGSPLAN FOR NATURMANGFOLD I VESTVÅGØY

BirdLife Norge anbefaler følgende for å styrke kunnskapen og hensynet til naturmangfoldet i kommunen:

Tema	Tiltak	Ansvar	Oppstart	Ferdigstillelse
Arealnøytralitet/ arbeid med kommuneplan	Utforming av ny arealplan skal skje i tråd med arealnøytralitets prinsipper. ⁵	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Arealnøytralitet	Alle innkommende private byggeforslag/regulerings-forslag må være forenlige med et mål om arealnøytralitet	Teknisk/ miljø	Nå	I daglig forvaltning og ved rullering av ny arealplan
Arbeid med kommuneplan/ arealnøytralitet	Gjennomgå alle tidligere reguleringsforslag som ikke er gjennomført, samt planlagte utbyggingsområder (gule områder) og ta ut/ redusere arealet på disse områdene i tråd med arealnøytralitets prinsippet.	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Arbeid med kommuneplan	Kartfestet informasjon om naturverdiene skal ligge til grunn for utarbeidelsen av kommunens arealplan.	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Dispensasjoner/ arbeid med kommuneplan	Forankre i ny kommuneplan at en ikke skal gi dispensasjoner til åpne for bygging på nye arealer (som strandsonen).	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Bygge- og inngrepsfri kantsone	Forankre i ny kommuneplan at alle kantsoner 100 meter på begge sider av elv og vann utgjør kantsone og har byggeforbud.	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Kantvegetasjon	Lage en plan for å restaurere viktige kantsoner i område som er bygget ned eller dyrket opp. Dette for å hindre erosjon og sikre viktige leveområder for naturmangfold.	Teknisk/ miljø	2022	2023

⁵ <https://www.sabima.no/et-arealnøytralt-norge/>

Arealregnskap/ økosystemregnskap	Inntil en nasjonal metodikk for økosystemregnskap innføres https://www.nina.no/Bærekraftig-samfunn/Naturegnskap , skal alle reguleringsplaner inneholde en oversikt over hvilke naturtyper en mister og hvor stor andel disse gjør av total tilgjengelig areal av denne naturtypen i kommunen. Alle vedtak i løpet av et år sammenstilles til et arealregnskap.	Teknisk/ miljø	2022	I daglig forvaltning
Ta i bruk naturformål i arealplanene	Bestemmelsen i PBL § 12-5 nr. 5 gjelder reguleringsplan, der et av arealformålene er «naturvern». Dersom kommunen velger å angi et område som naturvern etter denne bestemmelsen, vil arealformålet innebære begrensning i tiltak innenfor området. Det bør i tillegg gis bestemmelser som konkretiserer og tydeliggjør hvilke aktiviteter/tiltak som skal være regulert.	Teknisk/ miljø	Nå	Ved rulling av neste arealplan
Byggeforbud på våtmark	Arealnøytralitet er spesielt viktig for våtmarker som fjære/gruntvannsområder, fuktmark og myr. I kommuneplanen forankres et generelt bygge på våtmark.	Teknisk/ miljø	Nå	I daglig forvaltning og neste rulling av arealplan
Forbud mot nydyrking av myr og våtmark	Forankre i arealplan og i daglig drift at det ikke er lov å omgjøre myr/våtmark til landbruksjord.	Teknisk/ miljø	Nå	I daglig forvaltning og neste rulling av arealplan
Informasjonsarbeid	Opprette sider om naturmangfold på kommunens hjemmeside, der også kommunedelplan for naturmangfold ligger.		2022	2023
Opplæring politikere	I hver kommuneperiode gjennomføre politiker opplæring om de viktigste naturområdene og ansvaret til politikerne.	Kommune -direktør		Hver periode

Opplæring plan- og bygningslov og naturmangfoldlov	Styrke kommunens kompetanse på disse to lovene, inkl. regler for dispensasjon	Kommune -direktør		Hver periode
Ta vare på de artsrike jordbrukslandskapene	Inkluderer hvordan man kan ta vare på de artsrike jordbrukslandskapene i kommunikasjonsarbeid, f.eks. på interne sider og planer.	Teknisk/ miljø/ jordbruk	2022	
Forbud mot vannscooter	Snarest mulig utarbeide forskrift som forbyr bruk av vannscooter i kommunen.	Teknisk/ miljø	2022	2023
Skilting	Ta en aktiv rolle i skilting om båndtvang på steder der dette er et behov, f.eks. Bollemyrene.	Teknisk/ miljø	2022	2022
Skjerming av særlig utsatte hekksteder (hekketid)	Enkelte steder kan ha behov for enkle informasjonstiltak evt. fysisk rettledning.	Teknisk/ miljø	2022	2022
Ivaretagelse av hekketiden	Det er viktig at kommunen er klar over bestemmelsene i naturmangfoldlovens § 15 om fredning i hekketiden. Anleggsarbeid som vil skade kjente hekkeansamlinger (f.eks. terne- og måkekolonier) må tas utenom hekketiden, jfr. aktsomhetsplikten. Ut ifra en selvstendig vurdering og innenfor det som er rimelig kan kommunen legge inn vilkår i offentlige tillatelser.	Teknisk/ miljø	nå	I daglig forvaltning
Samarbeid med frivillige organisasjoner	Høringer og informasjon om foreslåtte dispensasjoner sendes rutinemessig ut til frivillige organisasjoner som representerer allmenne interesser. Rutinemessig ta i bruk lokal kompetanse ved utarbeidelse av saksfremlegg dersom man tror kunnskapsgrunnlaget kan styrkes.	Kommune -direktør/ saks- behandler	nå	I daglig drift

Informasjons- og kanaliseringstiltak er helt essensielt dersom Vestvågøy skal beskytte naturmangfoldet. Her et skilt om båndtvang satt ut i Moskenes kommune. Foto: Martin Eggen.

7. TAKK

Takk til alle som på dugnad og frivillig registrerer fugler i Vestvågøy og rapporterer dette på Artsobservasjoner.no. Takk spesielt også til Harald Våge, som har gitt verdifulle tilleggsopplysninger og kommentarer til denne rapporten. Takk også til fotografene som har lånt vekk bilder.